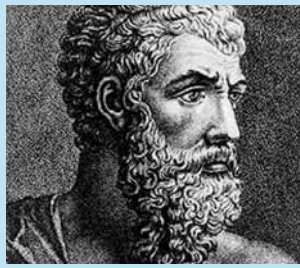

Shane Claiborne:
"Ik geloof in de
schandalige genade
van God."

pagina 4

**De oud-Griekse
Aristophanes bedacht
seksstaking voor vrede.**

pagina 6

**De wasmachine
heeft de wereld
meer veranderd dan
internet.**

pagina 9

De situatie in Syrië zal ons moeten leren, dat ons westerse denken in termen van vijandbeelden (waarbij wij dus de 'good guys' zijn), een heel volk, mogelijk enkele volken tegelijk, in gijzeling kan houden.

Eén kans voor Syrië

Yosé Höhne-Sparborth

Barak Obama is herkozen. Dat betekent ook dat die ene kans die Syrië mogelijk nog heeft, weer opdoemt aan de einder. Die ene kans is datgene wat Kofi Anan voorstond, namelijk onderhandelen, maar dan met Iran erbij. Iran is het land dat kan helpen een oplossing te vinden. Dat betekent allereerst voor de Verenigde Staten en Europa dat ze afstand doen van hun vijandbeeld ten aanzien van Iran en zonder voorwaarden te stellen dat land betrekken bij dit geopolitieke probleem. Zonder medewerking van Iran zal het drama alleen maar groeien en de hele regio verder destabiliseren. Als er één Amerikaanse leider is die het in zich heeft om deze ommezwaai te maken, is het Obama. Hij was aardig op weg om Iran als gesprekspartner te zien, maar de tegenstand binnenslands was te groot. Nu hij herkozen is, kan hij al zijn registers opentrekken. Laten we hopen dat hij de moed en de wijsheid bezit om die diplomatieke weg mogelijk te maken.

Laten we de scenario's eens langslaan. Stel dat de VS en de NAVO inderdaad doen wat sommigen roepen en vallen Syrië binnen om opstandelingen te helpen. Asad zal vechten tot het einde en dat betekent een geweldig bloedbad. Iran zal zich in die strijd mengen en Asad helpen. Immers: Iran zou zich omsingeld en dus zeer bedreigd voelen met een groot westers leger in Syrië, naast de troepen in Afghanistan aan zijn andere zijde en de westerse invloed in Irak. Dat scenario moet dus vermeden worden, afgezien

nog van de problemen die we eerder meemaakten.

De machtswisseling in Libië is, naast de chaos die er heerst, geen oplossing te noemen voor de Lybiërs. Irak is na tien jaar nog steeds een ontwricht, een bijzonder onveilig land waar niemand weet hoe men uit die ontwrichting kan wegkomen. Bovendien zou een groot deel van de Syriërs zich keren tegen westerse inmenging. De westerse landen zijn immers de oude kolonisatoren en zij trokken pas in de jaren vijftig weg. Dat zou vergelijkbaar zijn met de situatie dat Duitsland in Nederland militair zou ingrijpen in een intern conflict.

Invasie ontketent inferno

Daar komt dan ook nog eens bij, dat de VS en de NAVO gezien worden als christenen. Als zij zich in het conflict mengen, zullen de lokale christenen daarvoor gaan betalen, precies zoals in Irak is gebeurd. En dan hoeft het niet eens over soldaten te gaan. In Irak trokken Amerikaanse missionarissen achter de soldaten aan het land in, met de beste bedoelingen. Dát nu wekte de eerste woede op van fundamentalistische moslims. Proselitisme, (moslims) bekeren, is taboe. Van onze Iraakse vrienden weten we dat je dat altijd nadrukkelijk moet vermijden. Dus geen invasie als een soort 'responsibility to protect', want je ontketent een inferno. Wapenhulp dan? De opstandelingen klagen er over dat het westen ze enkel van die kleine schouderwapens geeft. De echte wapens die ze wel hebben, krijgen ze voornamelijk van Qatar. Qatar wil daarmee aan Saoedi Arabië laten zien dat het beter is dan die staat, namelijk bereid om 'broeders' te helpen. Om te winnen van Asad is het echter niet genoeg. Ook Saoedi Arabië

en Jordanië leveren wat wapens, vanuit een 'broederplicht', maar ook zij leveren niet genoeg om de strijd tot een echte oorlog te maken. Zo'n totale oorlog zou ook niet in hun belang zijn. Zodra het westen werkelijk stevige wapens aan de opstandelingen zou leveren, zouden ze ook adviseurs moeten meesturen en militairen om de opstandelingen te trainen in het gebruik van die wapens. Een dergelijke grote wapenleverantie plus adviseurs zou voor Iran hét moment worden om Asad te gaan steunen. Dus weer: een escalatie van geweld met een enorm bloedbad dat niet bij de grenzen zal ophouden.

Een broos evenwicht

Een andere optie waarover gesproken wordt: een veilige zone instellen binnen het land, waar de vele interne vluchtelingen beschermd zouden kunnen worden. Zo'n zone vergt militaire controle en een *no fly area*. Zo'n zone zal Asad niet toestaan omdat de opstandelingen zich daar zouden gaan verschansen en die zone (of zones) als hun uitvalsbasis nemen. Het zou dus Asads vliegtuigen juist aantrekken, als al niet Iran zich erin zou gaan mengen. Zo'n veilige of *no fly zone* is enkel denkbaar, als eerst de hele luchtmacht van Asad wordt platgebombardeerd. Dan zit je al in

de oorlog. Alleen in Irak kon voor het noorden en zuiden zo'n zone worden ingesteld, omdat in de oorlog van 1991 de hele luchtmacht van Irak was vernietigd. Veilige havens voor de vluchtelingen aan de andere kant van de grenzen, in Jordanië en Turkije, laten die landen niet toe. In de regio zijn diverse moslimgroepen die

onderling elkaar niet zomaar verdragen. Elk land heeft op eigen wijze nu een soort evenwicht tussen die groepen. De komst van grote groepen vluchtelingen met diverse mosliminteresses zou dat broze evenwicht verstoren. Om het in een voor ons bekend beeld te zeggen: al die zones zouden een soort Noord-Ierland-van-voor-de-wapenstilstand worden. Turkije zou onmiddellijk een niet te controleren last krijgen met de Koerden aan beide zijden van de grens. Over Irak hoeven we het dan al helemaal niet te hebben. Voor de buurlanden is dat dus geen optie. De vluchtelingen kunnen gewoon het land niet uit, op kleine groepen na.

Niets doen is uiterst gewelddadig

Voor wie de situatie niet goed begrijpt, lijkt het een keuze te worden tussen een van de twee uitersten: ingrijpen of niets doen. Ook niets doen is wat betreft Syrië een uiterst gewelddadig scenario. Asad is goed bewapend door Rusland en heeft nog oude wapens uit de tijd dat het westen hem wapens leverde. Beide partijen zullen zich doodvechten. De opstandelingen krijgen van minstens 36 landen, waaronder 14 E.U.-landen, kleine wapens, dus ook die kunnen lang doorgaan. Deze burgeroorlog gewoon laten uitbranden zal dus ook tot een geweldig bloedbad leiden, met de omvang van een genocide. Feitelijk is Syrië nu vooral een plek waar veel landen verdienen aan hun wapenleveranties.

Syrië zou ons opnieuw moeten leren, dat de gretigheid waarmee beleggers investeren in de wapenindustrie die altijd op zoek is naar nieuwe afzetgebieden, bloedbaden veroorzaakt. Maar vooral zal de situatie in Syrië ons moeten leren, dat ons westerse denken in termen van vijandbeelden (waarbij wij dus de *good guys* zijn), een heel volk, mogelijk enkele volken tegelijk, in gijzeling kan houden. Want in dat zwart-wit denken blokkeren we de diplomatieke mogelijkheden, die de enige mogelijke weg zijn uit dit geweld. Als er al een weg mogelijk is.

Met dank aan Kees Kalkman van VD-AMOK voor zijn militaire informatie.

Meer dan 25 landen hebben baat bij het conflict in Syrië. Boven aan de lijst staan de Inlichtingendiensten van de Verenigde Staten, Israël en enkele Golfstaten, evenals private wapenhandelaars uit deze landen. Ze doen hun politiek en financieel voordeel met het conflict, langs gouvernementele weg en zwarte handel in wapens.

Op de lange lijst van landen die wapens verkopen zien we de VS, Irak, Libanon, Israël, Turkije, Qatar, Saoedi Arabië, Yemen, Bahrein, UK, Frankrijk, Canada, België, Duitsland, Oostenrijk, Brazilië, Portugal, Polen, Joegoslavië, Tsjechië, Bulgarije, Italië, Spanje en Argentinië. Tweederde van deze lijst zijn NAVO-leden. Rusland staat er niet op, omdat dat land de belangrijkste wapenleverancier is voor de regering van Syrië.

Maar de strijders beschikken wel over ouder Russisch materieel dat via de zwarte handel bij hen is terechtgekomen. De wapens stammen uit de tijd dat de Sovjettroepen in Afghanistan waren,

die er een groot deel van hun materieel achterlieten. Ook modernere wapens vinden hun weg via de zwarte markt, materieel dat in 2011 aan de Lybische strijders werd geleverd. De regering van de VS is zich er volledig van bewust dat grote hoeveelheden wapens in Lybië niet meer te traceren zijn, en dat deze nu circuleren in Syrië. Er bestaat zelfs grote onzekerheid hoeveel wapens in Lybië gemist worden.

De Veiligheidsraad van de VN roept, vanwege het grote aantal landen dat in het Syrië-conflict is betrokken, in een statement (12/25/12) alle regionale en internationale actoren op om hun invloed op de partijen te gebruiken, bezorgd dat de gewelddadigheid steeds verder escaleert.

Gegevens ontleend aan recente waarnemingen in Syrië van wapendeskundige Franklin Lamb. Zie verder: www.counterpunch.org/2012/11/02/flooding-syria-with-foreign-arms

Vrede Syrië Vragenderwijs

Jan Anne Bos

Oplossingen, stevige oproepen, – wie is er mee gebaat in de on-wereld van een wijk in puin in Damascus? Onderhandelaars, overleg – wie durft er iets van te hopen? Hoofdrospelers – even verdacht en verdeeld als voordat de zweer van het conflict stinkend openbrak?

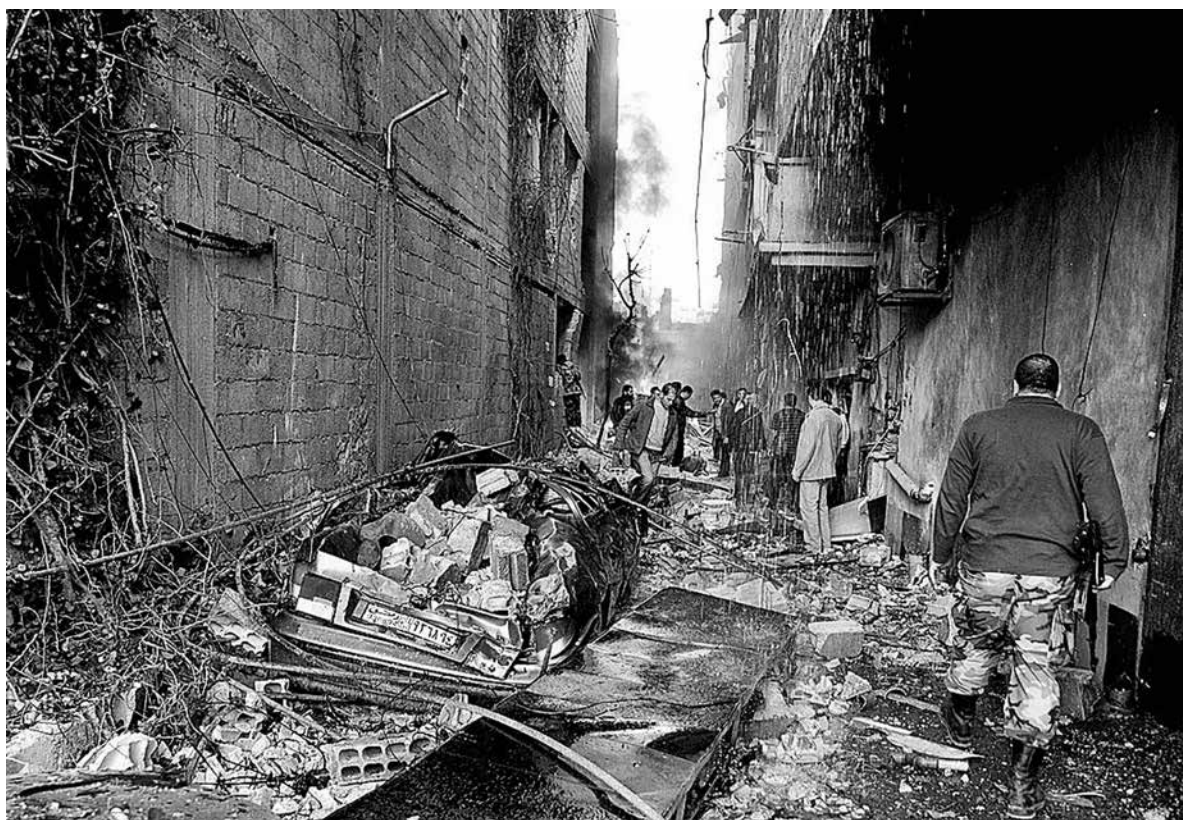
Omdat het een beetje in de buurt van andere 'volkse' opstanden is, werd het conflict in Syrië in het begin ook onder de ere-titel 'Lente-revolutie' gerangschikt. Meteen in het Westen veel sympathie voor de oppositie. Assad kreeg meteen de zwarte Piet toegespeeld. Dat werd er bepaald niet beter op toen Rusland in het conflict een eigen opstelling koos; beter of slechter dan een westerse benadering – wie kan het zeggen?

Kon en wilde iemand duidelijk uitleggen wat er meer was dan gewoon mensen die een andere regering wilden? Was het aan-

vankelijk te moeilijk voor woorden; en werd het later te gek voor woorden?

En de wetenschappers natuurlijk geïnteresseerd omdat de nieuwe (sociale?) media er een rol in zouden spelen. Als het al waar is dat die media ook in het geval van Syrië een belangrijke rol hebben gespeeld, – het resultaat blijft verschrikkelijk. Niet om over naar huis te schrijven. Of juist wel? En wat zullen we dan schrijven?

Moeten we misschien naar alle huizen van mensen van goeden wille schrijven, dat je in een conflict op een punt kunt komen dat je niet meer kunt spreken van een 'goede zaak'? Er zal best sprake zijn van schandelijke onderdrukking en aanvallen met grof geschut door de president. Dood en chaos veroorzaakt door 'de' oppositie is en blijft dood en chaos. (welke oppositie? moet je erbij vragen). De oppositie laadt stellig de verdenking op zich op een verkeerd moment begonnen te zijn. Niemand blijkt er klaar voor. Er is geen duidelijk alter-

natief dat kans van slagen heeft. Kan misschien ook niet. Maar dan toch maar gaan schieten en een heel land ruïneren? Na hoe-

veel slachtoffers houdt een goede 'zaak' op een 'goede' zaak te zijn? Heeft de oppositie zich soms schromelijk vergist in de power

van de sociale media? Als die te vroeg afgaan, – wat dan? Is dat het geval?

Op stap met een slogan

Daar hing-ie voor het eerst: onze campagneleus **"Maak oorlog illegaal"**. Op een startzondag. Het bespringt de mensen die naar de koffie willen. Iemand komt dichterbij en vertelt dat ze er het woord orgel in gelezen had. Dat telt dan niet mee als reactie, zullen we maar zeggen. Maar dan worden de eerste echte reacties opgeplakt. Rauw en onopgesmukt. Soms

na een behoorlijke discussie, soms sponstaan en soms moet ik even iemand uit de menigte ernaartoe slepen en uitdagen. Vroom, strijdbaar, mat... Wat reacties:

"Goed plan!"

"Het zit in de mens."

"Dat is het toch altijd al? Alleen: wat doen wij ermee?"

"Loze kreet. Zelfs na Jezus' terugkomst."

"Laten we daarvoor stemmen!"

"Onmogelijk, want het is al illegaal door de VN, maar het zit in de mens, dat we ruzie maken."

"De vrede is legaal. Werk u hieraan mee!"

"Dilemma's zijn duivels! Lastig op te lossen."

"Zoek eerst het koninkrijk van God en Jezus Christus, en vrede wordt u toegeworpen."

"Perfect! En vrede legaal".

Probeer het eens uit in uw parochie of gemeente. Dan horen we graag hoe er bij u op gereageerd wordt. Want we zijn er nog niet met de oorlog. Het Instituut voor Internationaal Conflictonderzoek in Heidelberg laat in zijn jongste 'Conflict-barometer' zien dat het aantal conflicten vorig jaar verder is toegenomen, vergeleken bij het jaar daarvoor. In 2011 woeden er wereldwijd 20 oorlogen en 166 gewapende conflicten, in 2010 was dat respectievelijk 6 en 161. (JAB)

Het blijft broddelen aan het dogmatische bouwwerk dat kerkvaders of vroede vadersen voor ons hebben neergezet. Niemand durft het aan om eens echt de vloer eronderuit te trekken. Dat doet de 'derde generatie na de Shoa'.

In het land van de daders

Yosé Höhne-Sparborth

De titel boven dit artikel leunt aan tegen die van een fascinerend boek, Von Gott reden im Land der Täter. Een theologisch breekijzer, zo anders dan het gangbare theologiseren onder ons, christenen. Wij schaven wat af van voorgaande theologische constructies, we plakken er wat bij, ander verfje, soms zelfs even een hap eruit, of een klodder erbij. Maar het blijft broddelen aan dat dogmatische bouwwerk dat kerkvaders of vroede vadersen voor ons hebben neergezet. Niemand durft het aan om eens echt de vloer eronderuit te trekken. Dat doet de 'derde generatie na de Shoa' op een sympathieke manier, voortbouwend op de tweede generatie.

De 'tweede generatie na de Shoa' zijn theologen als Dorothee Sölle, Johann Baptist Metz, Jürgen Moltmann, en Friedrich-Wilhelm Marquardt. De laatste is al de overgang tussen twee generaties. De 'derde generatie' bouwt voort op het werk van de tweede en zet nieuwe stappen. Stappen, die volgens haar broodnodig gezet moeten worden, en tot nu toe vermeden werden. De cultureel-sociaal-politiek-psychologische situatie was in de decennia na de Tweede Wereldoorlog te gecompliceerd om in één keer te komen bij de kernvragen die deze generatie stelt.

Ze signaleert dat die tweede generatie de eigen plaatsbepaling weinig uitwerkte. Die generatie blijft bouwen vanuit abstractie en bestaande dogmatiek, zij het de een meer dan de ander. En als ze zichzelf plaatst in de realiteit, dan verstaat ze zich als oorlogsgeneratie, kinderen die de oorlog moesten ondergaan en daarin geschonden zijn. De reflecties gaan over Duitse collectieve schuld, en zijn een groot pleidooi voor solidariteit met slachtoffers. Er ligt een schuldgevoel aan ten grondslag dat vaak impliciet meewerkt, en soms als collectieve schuld ruimte krijgt. Aan het woord is een beschadigde oorlogsgeneratie, die de weg zoekt in een omgeving waarin het zwijgen een cultureel gegeven is, en waar dat zwijgen doorbreken en verantwoordelijkheid nemen voor de toekomst moed vraagt. Die stappen worden door de tweede generatie gezet. Maar in het veld van de Grosskirchen blijft deze aanpak marginaal. En de abstracte referentiekaders van weleer blijven teveel de basis van reflectie, ook in de theologie na Auschwitz, stelt deze derde generatie.

Veel daders, veel toeschouwers

De derde generatie erkent de waarde van die arbeid, maar vraagt om vervolgstappen. Eén belangrijke stap is om op te breken uit de beschermende collectieve schuld. Als theoloog moet je na de Shoa heel precies kijken waar je zelf staat. Deze theologen lopen niet weg voor de vraag, wie hun grootvader was of grootmoeder: de generatie die volwassen was in de nazitijd. De meeste slachtoffers vielen door de oorlog, door de toegenomen techniek. Maar het meest verbijsterende was de systematische doelgerichte moord op bepaalde groepen mensen en de 'hoogstaande' techniek die daarvoor werd ingezet. Ondanks alle dictatuur, onderdrukking en angst die het Duitse volk zelf overkwam, waren er veel daders en waren er veel toeschouwers. Er waren er ook die de moed toonden van het verzet, al waren het er te wei-

nig. Maar er waren veel daders. Er werden relatief maar weinig daders echt gestraft. En er werd nadien veel gezwegen.

Daar ligt dan ook een vraag: 'Welk milieu was mijn wieg; groeide ik op tussen daders? Tussen toeschouwers? Of tussen verzetsmensen?' Dat maakt wat uit voor je hele waarneming, je terug- en vooruitkijken. Het is bepalend voor de emotionaliteit waarmee je reflecteert. Jezelf in deze abstraheren maakt dat je niet doordringt in de realiteit die je theologisch weegt.

Vervolgens stellen deze auteurs dat ze theologen zijn. Ze vertegenwoordigen een kerk die zich verzette tegen zware straffen. Een kerk die te snel iets over verzoening riep en mee bewerkte dat maar weinigen gestraft werden. Diezelfde kerk (kerken) had wel de theologie geleverd, in eeuwen opgebouwd, die de genocide op joden mogelijk maakte in Europa. Die hele theologie moet dus

van de grond af onderzocht worden, mogelijk helemaal nieuw worden opgetrokken.

Op zoek naar samenhang

De auteurs constateren, dat dezelfde vragen aan het groeien zijn in Latijns-Amerika. Er werd vijf eeuwen lang gekoloniseerd, slavernij en slavenhandel bedreven, genocide gepleegd op de Indianenvolken, en dat allemaal in de naam van dezelfde god die medeplichtig werd gemaakt aan de genocide op de joden en het massaal vermoorden van homoseksuelen en gehandicapten. Die constatering wordt niet gedaan om weg te lopen van de eigen ongemakkelijke vragen. Integendeel.

De 'derde generatie na de Shoa' stelt de vraag naar de groepen in Duitsland die voortborduren op Metz en Sölle, Moltmann en Marquardt. Het zijn die groepen die terugzoeken naar de joodse wortels in het christendom. Het

zijn die groepen ook die vragen stellen bij het neoliberalisme. Het zijn ook die groepen die solidair zijn met basisgroepen in Latijns-Amerika. Maar die groepen vragen niet naar de samenhang van dat alles.

Naar die samenhang moet gezocht worden, binnen de kerken. Wat hebben wij christenen van God gemaakt, dat we Hem medeplichtig maakten zowel aan de genocide op de Indianen als aan die op de joden? En aan al die andere massale ongen in de geschiedenis? In de analyse houden ze het vol om te kijken vanuit daders. Je mag de genocide op de Indianen niet simpel vergelijken met de genocide op de joden, alleen al niet om te voorkomen dat je het concrete lijden langs een meetlat legt. Dat mag nooit of te nimmer!

Een harde conclusie

Je kunt wel een vergelijking maken tussen de tijdspanne, de inzet van techniek. Wat deze auteurs doen, is vanuit de daders kijken. En die vergelijking leidt tot een harde conclusie. De genocides op de Indianen en de slavernij vonden plaats in de periferie van de kapitaalwereld, door maatschappelijke randfiguren die in de cultuurschok en hun plotselinge macht door hun vuurwapens ongeremd werden. De gruwelijke genocide gebeurde, deels ongepland, in die periferie. Het centrum van de macht, Europa, plande om rijk te worden. Dat die plannen lukten werd gezien als Gods zegen. De massale mensenoffers werden in de periferie gebracht, de rijken hoefden er niets van te weten.

De schok van de twintigste eeuw was, dat zo'n genocide, ook gepland, ook met modernste technieken, plaatsvond in eigen huis, op eigen bodem. De schok is nog niet voorbij. Maar het wordt hoog tijd dat de daders de barmhartige en bevrijdende God van de Bijbel bevrijden uit hun eeuwenlange dogmatische spreken en uit hun abstracties, teneinde God terug te geven aan volken die hopen op bevrijding uit slavernij.

Het hier gesignaleerde boek stelt vooral vragen. Er zijn weinig antwoorden. Maar de vragen halen wel de grond weg onder veel dogmatisch gebeitelde kerkzuilen. Er komt veel ruimte voor zelfonderzoek. Een heilzaam boek.

Katharina von Kellenbach e.a.: Von Gott reden im Land der Täter. Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 300 blz., € 14,95.

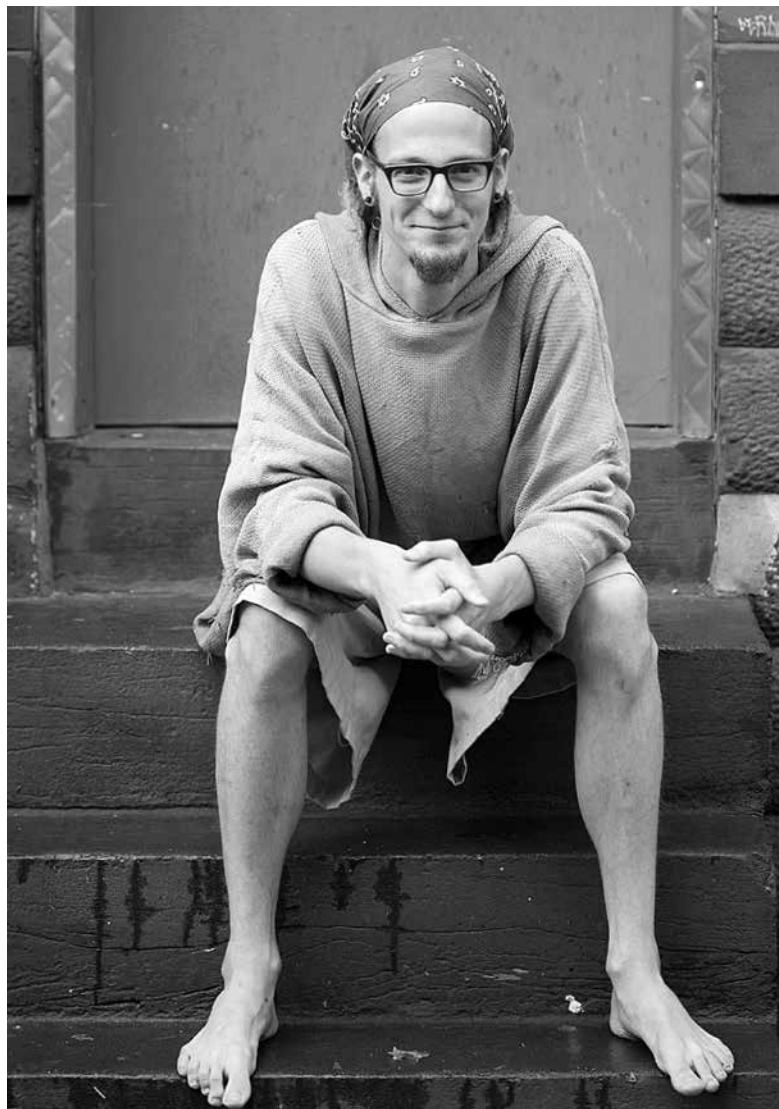
Shane Claiborne: “In een tijd waarin oorlog alomtegenwoordig is, is het mijn hoop dat christelijk vrede stichten het gezicht wordt van de mondiale zending.”

“Ik geloof in de schandalige genade van God”

Harry Pals

Onwennig loop ik over het terrein van het XnoizzFlevoFestival, tussen groepjes jongeren door. Ik voel me erg uit de toon vallen – te oud, te netjes. Ik ben op weg naar een ontmoeting met Shane Claiborne. Ik heb maar een vaag idee wat voor iemand hij is: een Amerikaanse evangelist met dreadlocks, die tegelijk activist is. Hij is een van de oprichters van actiecentrum ‘The Simple Way’ en woont in een christelijke leefgemeenschap in een achterstandswijk in Philadelphia. Hij reisde af naar Bagdad toen daar de Amerikaanse bommen vielen, om het andere Amerika te laten zien.

We hoorden van hem en van zijn aanwezigheid op dit festival toen we contact kregen met mensen uit evangelische kring, in een poging de basis voor het vredeswerk te verbreden naar mensen en groepen uit meer orthodoxe hoek (zie in de vorige *Vredesspiraal* mijn artikel over Stanley Hauerwas). Shane Claiborne is een gidsfiguur voor veel jongeren. Op het festival is hij prominent aanwezig, met dagopeningen en toespraken over armoede, modern monnikendom – en over vrede. Ik schuif binnen bij een tent met zo’n 200 jongeren. Shane vertelt vrijmoedig en uit zijn hoofd over zijn inzet voor vrede. Hij gebruikt traditionele christelijke taal, met grote woorden als belijden en vergeving. Hij doet dat geloofwaardig: hij verbindt de grote woorden met kleine verhalen over ontmoetingen en acties. Daaruit blijkt een tomeloze inzet. Hij praat persoonlijk en maakt grappen. Hij boeit.

Radicale kern

Zijn woorden komen direct binnen. Hij spreekt over geweldloosheid, die rechtstreeks gebaseerd is op Jezus’ leven. Wie Jezus volgt kan niet anders dan geweldloos leven – want Jezus “showed nonviolence”. Toen Jezus (in Gethsemane) Petrus ontwapende, ontwapende hij heel de kerk. De eerste christenen konden geweld niet verenigen met Christus. Ze hadden van hem begrepen: we kunnen doodgaan, maar we kunnen niet doden. Christenen dagen de patronen van de dood uit. De kern van het christendom is

radicaal: belijden en vergeven. Dat wil zeggen: je eigen onvermogen en tekorten onder ogen zien. En je toewijden aan een leven waarin je een ander zijn/haar tekorten vergeeft. Hij citeert de mij bekende theoloog Ron Sider (uit de kring van de Amerikaanse Brethren en schrijver van *Rich Christians in an Age of Hunger* en *Christ and Violence*): laten we als christenen belijden dat we het niet meenden, toen we zeiden dat we Jezus in heel ons leven willen volgen – kijk maar naar de geschiedenis... Christenen zouden de laatsten moeten zijn die

overtuigd kunnen worden van de noodzaak van geweld, voegt Shane toe.

Maar hoe weet je nu wat juist is? vraagt iemand. Het antwoord is weer heel direct: kern van een christelijke leefstijl is de vraag: past dit bij het kruis? Voor mij is het een radicale variant van de al te gemakkelijke vrome vraag in evangelische kringen: *what would Jesus do?* Hij verbindt dat met zelfonderzoek: wees je bewust van wat geweld met je doet, hoe dat doorwerkt in je hart. Het dikke boek van Hans Achterhuis, *Met alle geweld*, dat ik deze zomer las, bevestigt dat gedocumenteerd.

Christelijk vrede stichten

Hoe kunnen we vorm geven aan vrede? vraagt een ander. Vertel de verhalen – van Jezus, van vredesgemeenschappen in zijn naam, van de ‘Christian Peacemaker Teams’. Die laten een derde weg zien, naast *fight or flight*. Claiborne vertelt waarom hij naar Irak ging: “Omdat ik geloof in de schandalige genade van God. Ik ga naar Irak als zendeling: in een tijd waarin oorlog alomtegenwoordig is, is het mijn hoop dat christelijk vrede stichten het gezicht wordt van de mondiale zending.” Dat schrijft hij in ‘Hoe Jezus de wereld op zijn kop zet – en mijn leven ook’ (Time to Turn-reeks, deel 4, 2009) Voor een langer citaat zie blz.9.

In Irak raakt zijn vriend gewond en heeft dan hulp nodig. Christenen in een dorp onderweg hielpen hen.

Zo ontstaat een broederlijk/zusterlijk contact over grenzen heen. Het is een concretisering van het geloof: iedereen is mens, schepsel van God, en ademt dezelfde adem in. Het leerde hem de vuistregel: zoek het beste in de

ander en onderken het slechtste in jezelf.

Ik ben getroffen: zoveel jongeren die niet weglopen, als er een radicaal vredesverhaal klinkt. Wat een podium! Een cultuurschok, dat wel. Ik moet wat nuances en omzichtigheid loslaten. Ik word bevraagd over wat ik geloof voor deze wereld, waar ik op bouw met mijn vredesinzet.

Samen ademhalen

We krijgen de gelegenheid nog een half uur met Shane na te praten. We vertellen hem over ons initiatief – van een oude vredesbeweging die contact legt met jonge leefgemeenschappen. Je kunt vrede niet organiseren, zegt hij, je kunt alleen het moment voorbereiden, actief wachtend op nieuwe kansen. Zet daarvoor netwerken op. We voelen ons gesteund in wat we proberen te gaan doen: groepen christenen uit heel verschillende tradities met elkaar verbinden.

Shane geeft ons het blad *Conspire* mee, waar hij nauw bij betrokken is (zie www.conspiremag.com). Betekent die titel ‘samen-zwering’? Nee, wordt uitgelegd, het is: ‘samen ademhalen’, met als doel: *“plotting goodness”*. Het is een blad vol inspirerende achtergrond- en praktijkverhalen, prachtig geïllustreerd (o.a. op het middenblad de bekende afbeelding van een pistool met een knoop in de loop). Traditionele christelijke verhalen en beelden komen uit bij een radicale vredespraktijk.

De auteur is voorzitter van de Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede en pastor van de EUG-Janskerk-gemeente te Utrecht.

EEN KLEINE KORAN

Praktische hulp bij het lezen van de koran aan de hand van de tweede soera
Gé Spielman en Karel Steenbrink

Een kleine Koran

Een kleine Koran is een handzaam boek dat kan dienen als hulp bij het lezen van de Koran. Daarin wordt het gebruik van de Koran besproken als gebedenboek en als preekboek. Zeer bemiddelend wordt verteld hoe moslims ermee omgaan, hoe verschillend bepaalde teksten worden geïnterpreteerd door diverse moslimtheologen. Twee soera’s worden uitvoerig besproken en gehouden naast wat in joodse of in christelijke kring erover gezegd wordt. Een van die twee gaat over Adam en Eva. De westerse christenen staan alleen in hun interpretatie van dat verhaal als zondeval. Zoals de Koran God presenteert tegenover Adam, is genadevol.

Spannend is de passage waarin de Koran rechtstreeks spreekt tot de joden, en hen vraagt of ze hun boek nog wel goed lezen, indien ze zich verzetten tegen deze nieuwe openbaring van God, nu via Mohammed.

Het boek maakt via interpreters uit de islam helder, dat zoiets als zelfdoding als terreurwapen volledig indruist tegen de geest van de Koran. Voor wie de interreligieuze dialoog wil voeren, lijkt dit boek een must. (YH-S)

Gé Spielman en Karel Steenbrink: *Een kleine Koran*. Uitg.Narratio; 156 blz., € 17,50.

Het bijbelse Israël is weliswaar geen imperiale macht, uit op het onderwerpen van andere volken, maar het wil blijkbaar wel een *cordon sanitaire* van volken die geen bedreiging vormen.

VREDESGEMEENTE

Het visioen van Israël

Dick Boer

Het perspectief van de bevrijdingsbeweging Israël is sjalom, een vrede die gepaard gaat met gerechtigheid: gerechtigheid en vrede zullen elkaar kussen (Ps. 85, 11). Vrede in Israël, vrede tussen Israël en de volken: ooit zullen de volken opgaan naar Jeruzalem om daar samen met het volk Israël de naam die bevrijding betekent te loven.

Maar de weg die naar die vrede leidt is niet gewelddoos. Israël krijgt van zijn God de ruimte waar het in vrede leven kan, maar het krijgt ook verlossing die ruimte met het nodige geweld te nemen. Het beërven van het beloofde land wordt verhaald in een gewelddadige beeldspraak die niet uitnodigt op pacifistische gedachten te komen. Veeleer wordt een situatie geschilderd waarin een slavenvolk moet vechten om de *Lebensraum* die de gevestigde volken het niet gunnen.

Wet op de oorlog

De Tora kent ook een 'wet op de oorlog' (*Deuteronomium 20*). Het is een wet geschreven voor een volksmilitie: de veronderstelde vijand komt met een leger van paarden en wagens, de uitrusting van de krijgsmacht van een imperium. De oproep aan Israël is: de moed tegenover deze militair superieure macht niet te verliezen maar zich te herinneren hoe de NAAM het volk heeft doen optrekken uit het land Egypte, één van de supermachten in het Nabije Oosten. Van beroepssoldaten is in deze wet op de oorlog dan ook geen sprake. Het zijn de volksgenoten zelf die de oorlog moeten voeren. Voor hen zijn regelingen bestemd die moeten verhinderen dat die oorlog ontgaat in een totale. Wie een huis bouwt en het nog niet heeft kunnen bewonen: "laat hij gaan en terugkeren naar zijn huis, hij mocht anders sterven in de oorlog". En dat geldt ook voor wie een wijngaard geplant heeft en de vrucht daarvan nog niet heeft kunnen genieten, evenals voor een man die gaat trouwen maar nu, als hij sneuvelen zou, alleen maar een weduwe achterlaat.

Maar die wet betreft het volk zelf. De oorlog echter treft ook altijd andere volken. In de omgang met die volken geldt dat allereerst een vredesaanbod moet worden gedaan. Overigens is de inhoud van dat aanbod wel dat dat volk schatplichtig wordt. Israël is weliswaar geen imperiale macht, uit op het onderwerpen van andere

volken, maar Israël wil blijkbaar wel een *cordon sanitaire* van volken die geen bedreiging vormen. Heel anders ligt de zaak waar het gaat om de oorlog tegen de volken die Israël geen plek onder de zon toestaan. Daar luidt het gebod: "Maar van de steden van de volken die de NAAM, jullie God, jullie als eigendom geeft zul je geen adem in leven laten, nee, *verbannen* zullen jullie hen: *verbannen*." Deze ban betekent nu juist wel totale oorlog. Zij geldt "mannen en vrouwen, jonge en oude mensen, ook rund, schaaap en ezel", kortom alles en iedereen (*Joz. 6,21*). Het is gewelddadigheid ten top en de schrik slaat je om het hart als je bedenkt dat zo iets in de bijbel staat.

De wet op de oorlog eindigt dan weer met een regel tegen de totale oorlog: bij de belegering van een stad mogen vruchtbomen niet worden omgehakt, want daarvan moet je eten. Geen tactiek van de verschroeiende aarde.

De ban als verbod

Toch moet juist dat verschrikkelijke voorschrift van de ban Israël van het voeren van een normale oorlog, ook een normale totale oorlog afhouden. In de twee verhalen waarin van zo'n bannen sprake is, de belegering van Jericho (*Joz. 6*) en de oorlog van koning Saul tegen de koning van Amalek (*1 Sam. 15*), keert het gebod van de ban zich tegen een oorlog waarin buit gemaakt wordt en koningen worden gespaard (heren onder elkaar) terwijl de armen het kind van de rekening zijn.

Na de inname van Jericho volgt het verhaal van Achan (*Joz. 7*) die iets van het gebande ontvreemdt en zodoende de inname van het

beloofde land, waar Tora gedaan zal worden, perverteert tot een gewone veroveringsactie. En in het verhaal van Sauls oorlog tegen Amalek (de anti-israëlitische macht bij uitstek) wordt verteld hoe Saul de ban niet uitvoert maar het op een akkoordje gooit met zijn collega-koning, hem spaart zo goed als het beste vee terwijl alles wat waardeloos en gering geacht is vernietigd wordt. De ban is zo gezien het *verbod* aan Israël de oorlog te voeren die het oorlogvoeren in de ogen van de andere volken juist de moeite waard maakt. Als *gebod* moeten wij er liever niet aan denken en hopen dat het hierbij om een metafoor gaat voor het gebod om de NAAM totaal te gehoorzamen: met héél je hart, héél je ziel, met héél je vermogen (*Deuteronomium 6,5*). Dan betekent het totaal gericht te zijn op het doen van Tora, van gerechtigheid, van het doen van recht juist aan de geringsten.

Geen baas boven baas

Ook verder is in Tenach van een verheerlijking van de oorlog weinig te bespeuren. De legeraanvoerder Barak moet een vrouw, Debora, voor laten gaan en de definitieve overwinning aan een andere vrouw, Jaël, overlaten (*Rechters 4-5*). De Filistijnse reus Goliath wordt verslagen door een knaap, David, die bovendien nog weigert een harnas aan te doen. Van de koningen van Israël wordt vooral verteld of zij ja dan nee het rechte doen "in de ogen van de NAAM". Voor "al het overige dat over hen te melden valt – hoe zij oorlog voerden [!] en het koningschap uitoefenden" wordt verwezen naar wat er over die koningen in de desbetreffende Kronieken geschreven staat (*1 Koningen. 14,19*).

Dus juist dat, wat normaal gesproken aan koningen vermeldenswaard gevonden wordt, hun heldendaden, de oorlogen die zij gewonnen hebben, wordt in de bijbelse koningsverhalen weggelaten. Een koning in de geest van de Tora is in de allereerste plaats iemand die "alle dagen van zijn leven" Tora leest, om die te doen. Geen baas boven baas maar een rechtvaardige.

Deze koning is een functionaris in de Torarepubliek, een autonome staat waarin gelijkheid het hoogste gebod is. Deze Torarepubliek mislukt – zoals bevrijdingsbewegingen die staat werden tot nu toe steeds mislukt zijn. Het volk raakt in ballingschap, de Torarepubliek wordt utopie. De kans dat die utopie werkelijkheid wordt verbinden de profeten met een oproep tot bekering: keert het volk terug tot de Tora, dan is er de mogelijkheid van een terugkeer naar het beloofde land (het Hebreeuwse *tesjoeba* betekent zowel bekering als terugkeer).

Maar die terugkeer komt steeds meer in het perspectief te staan van een omkeer van de volken naar Israël toe. Zonder deze wereldrevolutie is een lukken van het Tora-project eigenlijk niet goed denkbaar meer. Niet de oorlog van de volken tegen Israël maar de pelgrimage van de volken naar Jeruzalem komt in de verwachting centraal te staan. Hier is de hoop gericht op een vredesbeweging (van de einden der aarde naar Zion), hier wordt voorstelbaar dat de zwaarden worden omgesmeed tot ploegscharen.

Opbreken uit de zondeval

De oppermacht van het Imperium Romanum slaat deze hoop de bodem in. Dat gerechtigheid

en vrede elkaar ooit kussen zullen lijkt ondenkbaar geworden: de Pax Romana is het tegendeel van de *shalom* waar Israël naar toe leefde. Voor het jodendom geldt voortaan: overleven, de eigen identiteit bewaren en beschermen (een hek om de Tora). Maar dan dient er zich een alternatief aan: er ontstaan gemeenschappen waarin joden en gojim elkaar vinden in de naam van Jezus die de zaak van de NAAM trouw bleef tot het einde en door zijn voorbeeld overtuigde. Het ethos van deze gemeenschappen was: "overwint het kwade door het goede" (*Rom. 12,21*).

Dus geen geweld, maar wedden op de overtuigingskracht van een levenswijze: "weest niemand iets schuldig dan elkaar lief te hebben" (*Rom. 13,8*); dat is: toon door onderlinge solidariteit wat solidariteit vermag. Deze strategie is gewelddoos. Doch deze gewelddoosheid is niet principieel maar door de omstandigheden geboden.

Als dan onder de Romeinse keizer Constantijn deze gemeenschappen, intussen afgesplitst van het joodse volk, tot keizerlijke religie worden, wordt de hoop op de NAAM prijsgegeven aan het zo machtig zijn als een volkskerk in een imperium: de zondeval van het christendom. Een zondeval die de hele theologie kon doordringen. Waar gemeenten zich die zondeval bewust zijn en wegen zoeken om daar uit te breken, kunnen we wellicht weer paden naar *shalom* effenen. Vredesgemeente worden.

Dick Boer is lid van de theologische werkgroep van Kerk en Vrede.

Je hoeft Aristophanes niet van feminisme te verdenken, maar terecht worden de vrouwen in zijn 'Lysistrata' door hem getekend als verstandig tegenover de psychotische mannen die claimen dat oorlog een zaak van mannen is.

Sekstaking voor vrede

Kees Bos

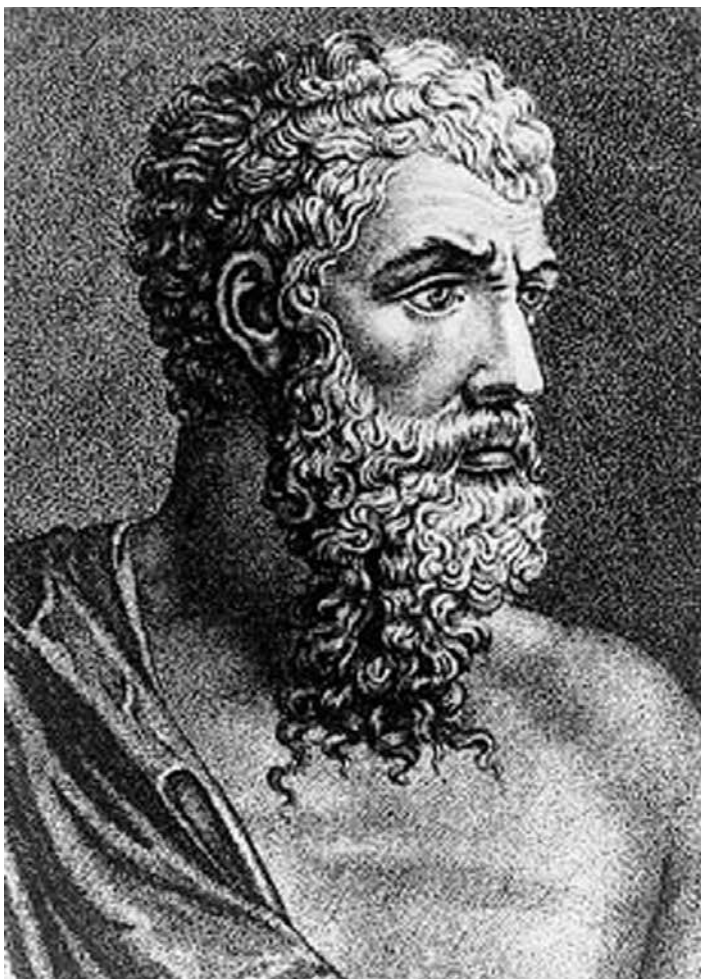
Het kan je zomaar overkomen dat je ineens denkt: "Dat heb ik toch al eens eerder gehoord/gezien?" Jawel, in Zwolle gaat een gezelschap Volt een stuk opvoeren; het heet dan Lysis, maar de krant meldt het onder de veelzeggende kop "Dreigen met seksstaking". En men refereert aan een dergelijk gebeuren in Colombia 1995, waar in een afgelegen dorpje vrouwen hun mannen dwingen een begaanbare weg aan te leggen naar de stad! Kennelijk een begaanbare weg, want met positief resultaat.

Zo nam in 2002 een zekere dame Gbowee in Liberia het initiatief tot iets dergelijks en wel vanwege de durende burgeroorlog. Ik lees daarover: "Gbowee zag in, dat er iets gedaan moest worden en begon vrouwen te mobiliseren. Zowel christelijke als moslimvrouwen riep ze op om te bidden, zich door niets te laten tegenhouden. De vrouwen hielden geweldloze demonstraties en sit-ins. In 2002 besloten ze dat dat niet genoeg was, en om hun mannen te overtuigen gingen ze over tot een sex-staking. Zolang het conflict voortduurde zouden ze geen sex hebben met hun mannen." Ik meen dat de dame met haar begaanbare weg de Nobelprijs heeft gekregen.. Is zij daarmee een pacifiste? Dat hoeft helemaal niet. Maar laten we nog even de methode in ogenschouw nemen. Als een vrouw niet dezelfde mogelijkheden heeft als de man, dan ligt het wel voor de hand om in een uiterst geval eens het middel van de seksstaking te beproeven.

Oorlog op het oud-Griekse toneel

Ik heb een vermoeden dat het idee niet alleen in het mannenbrein van de Griekse komediedichter Aristophanes is opgekomen. Het verschijnsel zal, onder het mom van 'ik heb zo'n hoofdpijn' zich wel vaker hebben voorgedaan dan toen, in 411 in Athene. Dat wil zeggen: het heeft zich op het toneel voorgedaan, dus anders dan de hierboven genoemde uitvoeringen in de realiteit!

Dat toneelstuk, *Lysistrata*, is toen opgevoerd en daarin verzamelt de hoofdrolspeelster van die naam een aantal vrouwen, uit Athene maar ook van steden die bondgenoot van Athene waren en zelfs uit Sparta, de toenmalige grote vijand, met wie Athene en vazallen al wel twintig jaar in een uitputtende oorlog waren gewikkeld. De vrouwen beseffen dat er maar geen einde komt aan de

De oud-Griekse komediedichter Aristophanes, 445-385 vóór Christus.

oorlog omdat de mannen niet meer redelijk zijn; de schatkist raakt leeg, vluchtelingen maken de stad overvol; het platteland wordt niet bewerkt, ja verwoest. Het kan zo niet langer. Lysistrata heeft een plan: we weigeren onze mannen seks en bezetten de Akropolis waar de publieke schatkist is. Dan moeten de mannen wel vrede gaan sluiten!

Een soort oorlogspsychose

Ik denk dat Aristophanes goed heeft gevoeld dat er geen sprake meer was van redelijkheid maar van een soort oorlogspsychose, waaronder de oorlog koste wat het kost moest worden voortgezet, om de eer, om de haat. Maar hij roept met dit stuk dus op tot bezinning te komen, tot verbroedering, tot het verzamelen van positieve krachten. Maar is hij ook een pacifist? Ach, dat verschijnsel was nog niet uitgevonden. Oorlog was een heel gewoon bedrijf in de Griekse wereld en er was roem te behalen voor echte mannen, die daar allemaal een opleiding voor kregen. In ieder geval geloof ik niet dat je die term bij Aristophanes kunt bezigen.

Er zijn wel commentatoren geweest die hem typeren als een *ardent pacifist* maar evengoed lees ik in een bespreking van de *Lysistrata* door C. Adamson (in mijn vertaling): 'Dit stuk is geen pleidooi voor pacifisme. Het is eerder een stuk tegen de oorlogspropaganda, tegen zinloos gerede oorlogen met een twijfelachtig

redelijk of mogelijk nut, oorlogen die een eigen leven gaan leiden en zichzelf in stand houden ten koste van de samenleving.'

Een verstandig manwijf

Aardig is in dit verband dat zo iets natuurlijk van alle tijden is: hoeveel Amerikanen zullen tijdens de Vietnamoorlog sceptisch gekeken hebben naar minister McNamara en generaal Westmoreland die vroegen om meer troepen want dan konden ze een eind maken aan die oorlog....

En waar ter wereld zucht niet de bevolking, met name de boerenbevolking, onder het woeden en de vernietiging door de oorlog, het verkwisten van zoveel economische mogelijkheden? Precies zoals in de *Lysistrata* wordt verwoord door Aristophanes.

U zou dan allerlei associaties met actualiteit kunnen hebben. De een zal denken aan "Dan ruist op alle bergen vrede" want de landbouw komt weer op gang; de ander herinnert zich hoe tegenstanders in de tijd van de Koude Oorlog werden weggezet of weggehoond. En hoe allerlei vooroordelen heersten.

In de komedie worden bijvoorbeeld de actieve vrouwen door het koor van Oude Mannen en door de Politicus van allerlei lelijke dingen beschuldigd, "*uit perverse vijandigheid*", zoals mevrouw T. de Wit-Tak in 1967 schreef in haar proefschrift. De hoofdrolspeelster is trouwens ook door een bevooroordeelde geleerde getypeerd als een *virago*, een manwijf, maar mevrouw De Wit heeft doen zien dat zij veeleer een verstandige vrouw is, die weet wat er speelt, die op de hoogte is en vertedering kent. Je hoeft de schrijver niet van feminisme te verdenken, maar terecht worden de vrouwen hier getekend als verstandig tegenover de psychotische mannen die claimen dat "oorlog een zaak van mannen is". Wat Hector al had gezegd bij Homerus!

Vunzige taal en scènes

Het is mogelijk om in het Athene van die tijd een tendens waar te nemen naar individualisme, ten koste van de inzet voor het alge-

meen welzijn. We zien belangengroepen opkomen die ieder een deel van de beschikbare rijkdom willen binnenhalen. Ook lijkt het erop dat de bondgenoten van eertijds nu in feite koloniën van Athene zijn geworden.

Het is zeker nuttig te bedenken dat het stuk van Aristophanes komedie is of cabaret, en dat daarin de zaken nogal gechargeerd worden voorgesteld. Het is dus per definitie niet verstandig om wat erin te lezen valt als feiten en meningen van toen of van de schrijver te beschouwen: juist zoals men Kellendonk niet een jodenhater of homohater moet noemen omdat hij in *Mystiek Lichaam* personages dergelijke meningen laat verkondigen.

Nee, Aristophanes was bepaald oorlogsmoe, maar hem een pacifist noemen is onhistorisch. Een aanstaande lezer van de *Lysistrata* moet wel worden gewezen op de grove zelfs vunzige taal en scènes in het stuk; niet voor niets heeft mevrouw De Wit een zeer uitvoerig hoofdstuk gewijd aan 'obsceniteit'. Maar ze zullen destijds ongetwijfeld hebben gelachen. En misschien is dat ook wel wenselijk, of liever: er valt te constateren dat een wat moeilijke serieuze boodschap er beter ingaat wanneer die op een aangename, zeg cabaretse wijze is verpakt. Het heeft overigens nog zeven jaar geduurd voordat de Athener eindelijk, totaal geruïneerd, de oorlog met Sparta wisten te beëindigen.

De auteur is oud-leraar klassieke talen te Zwolle/Berkum.

Ha-Joon Chang:

“Ga uit van het slechtste in de mens en je krijgt het slechtste.”

Ha-Joon Chang
gepresenteerd door José
Höhne-Sparborth

Een beroemde uitspraak van Adam Smith luidt: “Het is niet van de vrijgevigheid van de slager, de brouwer of de bakker dat we onze maaltijd verwachten, maar van hun zorg voor hun eigenbelang.” De markt bundelt op een prachtige manier de energie van zelfzuchtige individuen die alleen aan zichzelf denken (en hoogstens aan hun gezin) om maatschappelijke harmonie voort te brengen. Het communisme faalde omdat het dit menselijke instinct miskende en de economie bestuurd op basis van de veronderstelling dat mensen onbaatzuchtig waren, of op z’n minst doorgaans onbaatzuchtig handelden.

We moeten van het slechtste van de mens uitgaan (namelijk dat hij alleen maar aan zichzelf denkt) als we een duurzaam economisch stelsel willen opbouwen. Eigenbelang speelt in het gedrag van de meeste mensen een sterke rol. Het is echter niet onze enige beweegreden. Heel vaak is het zelfs niet onze primaire motivatie. Als de mensheid helemaal zou bestaan uit de individuen die hun eigenbelang nastreven en die je in de economische leerboeken aantreft, zou de wereld zelfs knarsend tot stilstand komen, omdat we het grootste deel van onze tijd bezig zouden zijn met bedrog, pogingen bedriegers te pakken en die vervolgens te bestraffen. De wereld werkt alleen maar zoals hij werkt doordat mensen actoren zijn die niet uitsluitend op hun eigenbelang gericht zijn, wat de vrijemarkteconomie wel van ze maakt. We moeten een economisch stelsel ontwerpen dat wellicht rekening ermee houdt dat mensen vaak zelfzuchtig zijn, maar dat optimaal gebruik maakt van andere menselijke motieven en het beste uit mensen haalt. De kans is groot dat als we uitgaan van het slechtste in de mens, we ook het slechtste uit hem zullen krijgen.

In het midden van de jaren negentig woonde ik in Japan een conferentie bij over de “Oost-Aziatische groeimachine”, georganiseerd door de Wereldbank. Een keurige Japanse heer die bij dit debat in het gehoor zat, stak zijn hand op. Hij stelde zich voor als een van de topmanagers van Kobe Steel en zei:

“Het spijt me dit te moeten zeggen, maar jullie economen snapten niet hoe de echte wereld

werkt. Ik ben gepromoveerd in de metallurgie en werk al dertig jaar bij Kobe Steel, dus ik weet het een en ander over hoe je staal maakt. Maar mijn bedrijf is nu zo groot en complex dat ik maar de helft begrijp van wat er in het bedrijf omgaat. Ook de andere managers, die verstand hebben van financiën of marketing, hebben niet meer dan een vaag idee. Desondanks keurt onze raad van bestuur steeds weer het grootste deel van de door onze werknemers ingediende plannen goed, omdat we geloven dat onze werknemers het belang van de onderneming voor ogen hebben. Als we ervan uit zouden gaan dat iedereen alleen op zijn eigen belang uit was en voortdurend de motieven van onze werknemers in twijfel zouden trekken, zou het bedrijf tot stilstand komen, omdat we al onze tijd nodig zouden hebben

om voorstellen te bestuderen die we niet echt begrijpen. Je kunt gewoon geen grote bureaucratische organisatie runnen, of dat nu Kobe Steel is of uw regering, als je ervan uitgaat dat iedereen alleen voor zichzelf bezig is.” Wilt u weten hoe het afloopt, lees het boek van Ha-Joon Chang, waaraan dit fragment is ontleend. Het citaat komt uit het hoofdstuk dat heet: *Ding 5*. Voor de andere hoofdstukken en de volgorde waarin ze gelezen kunnen worden: zie de kaders bij dit artikel.

Ha-Joon Chang doceert economie aan de University of Cambridge. Voor zijn werk ontving hij prestigieuze prijzen. Zijn boek: 23 Dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme. Nieuw Amsterdam Uitgevers, 2012, 300 blz. € 19,95.

De 23 hoofdstukken (Dingen) van het boek

- Ding 1:* De vrije markt bestaat helemaal niet.
- Ding 2:* Het beleid van ondernemingen dient niet op de belangen van hun eigenaren gericht te zijn.
- Ding 3:* De meeste mensen in rijke landen worden te hoog betaald.
- Ding 4:* De wasmachine heeft de wereld meer veranderd dan internet.
- Ding 5:* Ga uit van het slechtste in de mens en je krijgt het slechtste
- Ding 6:* Meer macro-economische stabiliteit heeft de wereld niet stabiel gemaakt.
- Ding 7:* Het vrijemarktbeleid maakt zelden arme landen rijk.
- Ding 8:* Kapitaal heeft een nationaliteit.
- Ding 9:* We leven niet in een postindustriële tijdperk.
- Ding 10:* De Verenigde Staten hebben niet de hoogste levensstandaard ter wereld.
- Ding 11:* Afrika is niet gedoemd tot onderontwikkeling.
- Ding 12:* Overheden kunnen winnaars zijn.
- Ding 13:* Rijke mensen rijker maken maakt de rest niet rijker.
- Ding 14:* Amerikaanse managers zijn te duur.
- Ding 15:* Mensen in arme landen zijn ondernemender dan mensen in rijke landen.
- Ding 16:* We zijn niet slim genoeg om dingen aan de markt over te laten.
- Ding 17:* Meer onderwijs alleen maakt een land niet rijker.
- Ding 18:* Wat goed is voor General Motors is niet per se goed voor de Verenigde Staten.
- Ding 19:* Ondanks de val van het communisme leven we nog altijd in geplande economieën.
- Ding 20:* Gelijke kansen zijn misschien niet eerlijk.
- Ding 21:* Een grote overheid maakt mensen ontvankelijker voor verandering.
- Ding 22:* Financiële markten moeten niet meer, maar minder efficiënt worden.
- Ding 23:* Voor goed economisch beleid heb je geen goede economen nodig.

De volgorde waarin de hoofdstukken gelezen kunnen worden

Manier 1: Als je niet eens zeker weet wat kapitalisme is, lees: DINGEN 1, 2, 5, 8, 13, 16, 19, 20, 22.

Manier 2: Als je denkt dat politiek tijdverspilling is, lees: DINGEN 1, 5, 7, 12, 16, 18, 19, 21, 23.

Manier 3: Als je je afvraagt waarom je leven er niet beter op wordt ondanks almaar stijgende inkomens en almaar geavanceerder technologie, lees: DINGEN 2, 4, 6, 8, 9, 10, 17, 18, 22.

Manier 4: Als je denkt dat sommige mensen rijker zijn dan anderen omdat ze meer in hun mars hebben, doorgeleerd hebben en ondernemer zijn, lees: DINGEN 3, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21.

Manier 5: Als je wilt weten waarom arme landen arm zijn en hoe ze rijker kunnen worden, lees: DINGEN 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 17, 23.

Manier 6: Als je denkt dat de wereld niet eerlijk is maar dat je daar weinig aan kunt veranderen, lees: DINGEN 1, 2, 3, 4, 5, 11, 13, 14, 15, 20, 21.

Manier 7: Lees de hele zaak in deze volgorde.

Mijn weg naar verdedigingsloosheid (2, slot)

Henk Wesseling

“Met mijn denken over geweld, oorlog en vrede heb ik een hele ontwikkeling doorgemaakt, vooral gedurende de ruim dertig jaar dat ik actief was in de vredesbeweging. Ik ben in de afgelopen tien jaar toegegroeid naar het algehele, onvoorwaardelijke afwijzen van geweld. Ik benoem dat als verdedigingsloosheid.”
In het vorige nummer schetste Henk Wesseling zijn levensgang in een wereld van oorlogen en geweld. In het onderstaande vervolg en afsluiting van zijn schets.

In 1979 besloot de NAVO om in Nederland Amerikaanse kruisraketten te plaatsen. Ik stelde mij nauwkeurig op de hoogte van de huiveringwekkende vernietigingskracht van deze kernwapens, o.a. via beschouwingen van deskundigen zoals generaal-majoor M.H. von Meyenfeldt en chemicus en cultuurcriticus dr. C.J. Dippel. Zij kwalificeerden de kernwapens respectievelijk als onze nieuwe vijand (!) en als de duivel en de demonen voor wie wij onze pet niet moesten afnemen. Ik was van alles wat ik las zo onder de indruk dat ik in actie meende te moeten komen. Ik werd lid van een plaatselijke IKV-kern, die ging meedoen met de landelijke campagne tegen de kernbewapening, onder het moto: *“Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland”*. Ik werd atoompacifist. Vele malen liep ik met mijn vrouw en kinderen mee in demonstraties tegen de plaatsing van kruisraketten.

In die tijd deed de synode van de Gereformeerde Kerken een voor mij verrassende uitspraak over de kernbewapening: *“Alle vrouwen op en dreigen met kern-*

wapens is in strijd met een leven in navolging van Christus; van alle christenen mag worden verwacht dat zij stappen ondernemen die verder van de heilloze weg van de kernbewapening afvoeren. De stap die ik ondernam was dat ik ging procederen, tot aan de Commissie voor de Rechten van de Mens van de Raad van Europa, tegen het via de loonbelasting meebetalen aan de overheidsuitgaven voor kernbewapening. Met het vallen van de Berlijnse Muur in 1989 werd het einde van de Koude Oorlog bezegeld en verdween het vraagstuk van de kernwapens naar de achtergrond.

Belang van spiritualiteit

Toch bleef ik actief in de vredesbeweging. Ik ging mij steeds meer verdiepen in allerlei ethische vragen over oorlog en geweld. Ik las bijvoorbeeld het eerdergenoemde boek van G.J. Heering, allerlei teksten over geweldloze weerbaarheid uit pacifistische hoek en ook de kritische essays van de filosoof Cornelis Verhoeven, die naderhand verschenen in de bundel *Een cultuur van het geweld*. Ik herinner mij nog dat laatstgenoemde over de dwaasheid van geweld schreef: *Een theologische onderbouwing van geweld is te vergelijken met de uitspraak dat in geval van nood benzine mag worden gebruikt om een brand te blussen.*

Ik ging leiding geven aan een plaatselijk project, dat gericht was op bewustwording over de afschuwelijke gevolgen van het gebruik van landmijnen in oorlogsgebieden. Ook het kwaad van de wapenhandel gaf ik volop aandacht. Al werkende kreeg ik steeds meer oog voor het belang van spiritualiteit bij de inzet voor vrede. In de plaatselijke vredesgroep gingen wij bijvoorbeeld de gedachtewereld en de levenshouding van Etty Hillesum bespreken en de spiritualiteit van de Boeddhistische monnik en

vredesactivist Thich Nath Hanh. Door de uitspraken van laatstgenoemde groeide bij mij langzamerhand het besef dat een mens niet aan vrede in de wereld kan werken wanneer hijzelf niet in vrede is.

De totale omslag naar het algehele pacifisme kwam echter pas nadat ik in 2000 kennis had gemaakt met *Een Cursus in Wonderen (A Course in Miracles)* is een boek vol universele wijsheid en waarheid. Het bevat doorgevingen van hogerhand. Dit boek kan ons leren onze weg te gaan van angst naar liefde. Het wonder is de omslag in ons denken, als wij deze weg gaan.

Ik had altijd nog de neiging om het gebruik van geweld als verdediging te billijken in geval van levensbedreigende situaties (als bijvoorbeeld mijn leven of dat van mijn vrouw of kinderen op het spel zou staan) en in situaties waarin beperkt geweld grootschalig geweld of volkerenmoord misschien zou kunnen voorkomen. Een Cursus in Wonderen heeft mij meer dan ooit duidelijk gemaakt dat verdediging een tegenaanval is, evenals een aanval uit angst voortkomt en – wat juist niet de bedoeling is – angst doet toenemen.

Mensen, mijzelf inbegrepen, zijn altijd geneigd om hun lichaam te verdedigen. Dat is immers broos en kwetsbaar. Wanneer wij hiervoor kiezen, zo stelt de Cursus, overwaarden wij ons lichaam of, sterker nog, identificeren wij ons met ons lichaam. Wij zijn ons er dan onvoldoende of niet van bewust dat wij geen lichaam zijn maar geest. Wij beseffen dan niet ten volle wat dit betekent. Namelijk dat wij tijdelijk een lichaam hebben, maar dat wij geest zijn en blijven, voor altijd en eeuwig verbonden met God, verbonden met altijd durende, onveranderlijke Liefde. Naar

de mate waarin dit besef in ons groeit zal de angst voor gevaar afnemen, totdat het inzicht doorbreekt dat wij ons lichaam niet behoeven te verdedigen, omdat wij onkwetsbare geest zijn. Vanuit die gedachtegang roept de Cursus op om voor verdedigingsloosheid te kiezen. Ik hoop, dat ik in staat ben daaraan gehoor te geven.

Een bril van angst

Een reden om te willen afzien van verdediging (tegenaanval) is voor mij ook de uitnodiging van de Cursus om te stoppen met (ver)oordelen. Oordelen is mij met de paplepel ingegoten: anderen of mijzelf veroordelen op grond van mijn of hun fouten in welke vorm ook. Door de Cursus werd mij duidelijk dat (ver)oordelen een aanval is en dat ik bovendien helemaal niet kán oordelen. Een citaat: *“Om iets correct te beoordelen moet ik mij ten volle bewust zijn van een onvoorstelbaar breed scala van zaken uit verleden, heden en toekomst. En ik zou er zeker van moeten zijn dat mijn waarneming niet vervormd is.”* Mijn waarneming kan vervormd zijn als ik door een bril van angst en boosheid kijk in plaats van door een bril van liefde. Toen ik dit opschreef moest ik terugdenken aan hoe ik in de jaren van de grote vredesdemonstraties oordeelde over alle mensen die over kernwapens anders dachten dan ik. Ik heb toen heel wat negatieve woorden en gedachten de ether ingestuurd. Ik was dus toen als vredesactivist bepaald niet in vrede. Ik had oorlog in mijn hoofd en deed volop mee aan aanval en verdediging.

Wat Thich Nhat Hanh mij op dit punt al eerder leerde, bevestigde de Cursus mij met de oproep *“Als vrede zich over heel de schepping wil verbreiden, moet ze bij jou beginnen.”* Zolang ik nog een restje aanval tegen mijn broeder

of zuster koester blokkeer ik vrede. Daarom heb ik enkele jaren geleden besloten niet langer mee te doen aan vredesdemonstraties en andere betogingen. Het heeft alles te maken met niet langer willen oordelen en aanvallen. In de praktijk richten demonstraties zich vrijwel altijd tegen bepaalde ontwikkelingen, die worden belichaamd door bepaalde mensen. Dus richten de betogingen zich tegen deze mensen, die mijn leuzen en spandoekteksten als veroordeling en aanval zullen ervaren en hoogstwaarschijnlijk in de tegenaanval zullen gaan.

De Cursus roept mij op om al deze mensen als mijn broeders en zusters te zien, waarmee ik verbonden ben. Laat ik, in plaats van tegen hen te gaan demonstreren, hen zegenen en alle wijsheid toewensen.

Niet machteloos

Wanneer ik voor verdedigingsloosheid kies, is in die keuze begrepen dat ik naar de mij met geweld bedreigende ‘vijand’ ga kijken door de bril van liefde. Ik zie dan een broeder of zuster die een grote vergissing dreigt te maken, de weg is kwijtgeraakt en niet beseft dat hij de problemen die hij/zij heeft niet kan oplossen door geweld te gebruiken. Als ik de agressie kan zien als een vraag om hulp, kan ik vragen of ik kan helpen. Ik kan reageren met gedachten en woorden van liefde. Dat is kracht en allerm minst machteloosheid. Zelfs wanneer die liefde niet in ontvangst wordt genomen. Liefde verspreidt zich en gaat zijn eigen weg in dienst van de vrede. Door *De Cursus in Wonderen* ben ik ook beter gaan begrijpen wat Jezus bedoelde met de woorden *“Hebt Uw vijanden lief en bidt voor wie u vervolgen.”*

In het spoor van de slavernij

De Raad van Kerken Nederland gaat het spoor van de slavernij volgen met een denk-, gedenk- en wandelroute door Utrecht, voor voorgangers en andere geïnteresseerden. *Kerk en Vrede* zal dat omgeven met suggesties voor de liturgie in de vastentijd of daarna, op weg naar 1 juli 2013. Dat is voor verschillende jaren een historische datum.

Op die dag in 1863 heeft ook Nederland de slavernij afgeschaft; op die dag in 1873 (tien jaar later!) mochten de slaven effectief vertrekken van de Surinaamse plantages; op die dag in 2013 viert de Evangelische Broedergemeenschap 150 jaar afschaffing van de slavernij.

De liturgiegroep van *Kerk en Vrede* biedt voor drie zondagen in de vastentijd liturgisch materiaal voor bezinning op ons slavenverleden en -heden. – Een zondag ligt het accent op de noodzaak van gerechtigheid, waardige verhoudingen tussen mensen onderling en de natuur, waarin uitbuiting niet mag plaatsvinden. Centraal staat de tekst uit Deuteronomium 5, 12-15. Het sabbatgebod werd allereerst ingesteld om te voorkomen dat bevrijde slaven nu slavenhouders zouden worden. Gedenk dat je slaaf was, dat je bevrijd werd. Onderhoudt de sabbat, opdat allen een dag rust kennen: je vrouw, je kinderen, je knechten, je dienstmaagden, de vreemdelingen, de

dieren. Een dag rust. Tegen de uitbuiting om er rijk van te worden.

– Een zondag ligt het accent op de rechtvaardiging die ‘wij’ altijd weer vinden in de race naar rijkdom. Centraal staat de tekst uit het evangelie volgens Lucas 10, 25-37. De discussie gaat daar over de naaste. De wetsgeleerde wil het eeuwig leven beërven. Hij kent de wet, daar ligt niet het probleem. Hij rechtvaardigt zich voor zijn vraag aan Jezus, want wie is nou toch in godsnaam, in het reëel bestaande leven, mijn naaste? Jezus antwoord is simpel, hij vertelt het verhaal van de barmhartige Samaritaan. De naaste, dat is die mens die geslagen langs de weg ligt. En jij wordt diens naaste, als

je hem verzorgt en teruggeeft aan het leven. Als je stopt met jezelf te rechtvaardigen met ingewikkelde excuses. – Een zondag ligt het accent op de simpele manier waarop onze ommekeer mogelijk is. Centraal is daar een tekst uit de brief van Paulus aan Filemon. Paulus richt zich tot een gemeentelid, wiens slaaf kennelijk is weggelopen. En Paulus verzoekt hem vriendelijk de slaaf weer aan te nemen, maar dan niet als slaaf, doch als een geliefde broeder. En de mogelijk economische schade zal Paulus persoonlijk vergoeden. Een praktische oproep tot een andere praktijk. En daarin voorgaan, zonder moraliseren. Gewoon anders DOEN. In de komende maanden plaatsen we steeds weer toepasselijke teksten bij elke zondag, als handreikingen voor de liturgische vieringen. (YH-S)

Songs of Peace 2013

Arie de Bruijn

projectleider van Songs of Peace 2013

Songs of Peace 2013 is een project van Kerk en Vrede; daar staat vooral het vredeslied centraal. De vrede in- en uitzingen met 'liederen om vrede', daar gaat het om. Trijntje Oosterhuis zei het onlangs zo: "Als je zingt, sta je heel dicht bij je ziel. En bij je gevoel". Daarom grijpt Kerk en Vrede ook naar het lied.

Vrede gaat niet vanzelf. Vrede moet je doen. Zo leert de bijbel ons. Jezus zegt in de Bergrede: "Gelukkig de *vredestichters*, want zij zullen kinderen van God genoemd worden." En over bijbel gesproken: in de nieuwe vertaling komt het woord *vrede* 272 maal voor en in het *Liedboek voor de Kerken* echoot het nog 211 keer na.

In 2013 is het 300 jaar geleden dat de *Vrede van Utrecht* werd gesloten en dat wordt groots gevierd. Met de Vrede van Utrecht in 1713 kwam er een einde aan een lang tijdperk van bloedige oorlogen. Utrecht was voor de strijdende partijen blijkbaar een aanvaardbare plaats om te onderhandelen over vrede. Bijzonder aan deze historische gebeurtenis is, dat er vrede gesloten werd aan de onderhandelingsstafel. Dit diplomatieke proces was bijzonder, omdat vrede tot die tijd hoofdzakelijk op het slagveld tot stand kwam. Daarnaast werden de anderhalf jaar durende onderhandelingen omlijst door kunst- en cultuuruitingen. Welnu, de stad Utrecht pakt drie eeuwen later nog eens flink uit met de viering van de *Vrede van Utrecht 2013*.

Kerk en Vrede haakt graag in bij deze viering en wel met het korenfestival *Songs of Peace 2013* op 21 juni in de Dom van Utrecht. In die akoestische ruimte zullen acht Utrechtse koren zingen van Vrede op de Internationale Dag van de Muziek, tevens als onderdeel van de Kerkennacht op 21 juni 2013.

Elk koor zingt minimaal één lied uit de jubileumbundel '*en alle angst voorbij*' – liederen om vrede – van *Kerk en Vrede* en daarnaast uit eigen repertoire, uiteraard binnen de vredethematiek. Op dit zangfeest zal de beroemde mezzosopraan Tania Kross de koren en het publiek inspireren met haar prachtige stemgeluid. Zij is actief betrokken bij de viering van 150 jaar afschaffing van de slavernij. *Het jaar 2013* is ook in dat opzicht een bijzonder jaar. Dan wordt nl. wereldwijd herdacht dat de laatste slaven op aarde in 1863 op Curacao vrijgelaten werden. In dat jaar zal ook de opera "*Slaaf en Meester – Katibu di Shon*" in première gaan. Tania Kross werkte zes jaar aan de totstandkoming van deze opera in het Papiaments.

Ten slotte wordt er een nieuwe compositie ten doop gehouden waarin solist, koren en publiek samen de vrede in- en uitzingen met: '*Put peace into each other's hands*', *A Cantata for Peace* van Aart de Kort. Kom ook op de langste dag, 21 juni 2013 van 17:00 - 22:00 uur, naar de Dom in Utrecht (foto) en geef stem aan de vrede.

In maart 2003 vertrok de Amerikaanse evangelist en activist Shane Claibourne naar Irak. Hij had zich gevoegd bij het Iraq Peace Team, samen met geestelijken, veteranen en journalisten. Hij maakte daar de bombardementen van zijn land op Bagdad mee, bezocht ziekenhuizen en kerkdiensten van Iraakse christenen. Hij liet aan Irak het andere Amerika zien. In een verklaring vertelde hij wat hem bewoog.

"Ik ga naar Irak omdat ik geloof in de schandalige genade van God. Als ik zou geloven dat er voor terroristen geen verlossing is, dan zou ik de helft van het Nieuwe Testament uit de Bijbel moeten scheuren, omdat het door een bekeerde terrorist geschreven is. (...)

Ik ga naar Irak in de voetsporen van een terdoodgebrachte en opgestane God. Ik volg Jezus

die tijdens Palmpasen op de rug van een ezel Jeruzalem binnenreed, precies wetend wat hem te wachten stond. Deze marginale Jezus werd geëxecuteerd in naam van een keizer, onder een regime dat geleid werd door de rijke en godvrezende elite. En nu daagt hij me uit en lokt hij me mee om hem te volgen. Om mijn kruis op te nemen. Om mijn leven te vinden door het te verliezen, met de belofte dat het leven sterker is dan de dood en dat het moediger is om onze vijanden lief te hebben dan om ze te doden.

Ik ga naar Irak om een eind te maken aan terrorisme. Er zijn moslim- en christenextremisten

die doden in de naam van hun goden. Hun leiders zijn miljonairs die in luxe leven, terwijl hun burgers vergeten en genegeerd op straat omkomen. Ik geloof in een ander koninkrijk dat toebehoort aan de armen en aan de vredestichters. Ik geloof in een veilige wereld, en ik weet dat onze wereld nooit veilig zal zijn zolang de massa in armoede leeft om het mogelijk te maken dat een handjevol mensen zich alles kan veroorloven. De wereld zal ook nooit veilig zijn zolang we geweld gebruiken om geweld uit te roeien. Geweld brengt voort wat het probeert te vernietigen. Mijn koning waarschuwde zijn

volgelingen: 'Als je het zwaard ter hand neemt, zul je door het zwaard omkomen.' Door de geschiedenis heen is gebleken hoe waar deze woorden zijn. We bewapenden Saddam Hoessein in het conflict met Iran, en we bewapenden Bin Laden in het gevecht met de Sovjet-Unie. Timothy McVeigh, de meest schrikwekkende terrorist uit de hele geschiedenis van de VS, was getraind in de Golfoorlog, waar hij naar eigen zeggen veranderd is in een dier. (...) Ik ga naar Irak als zending. In een tijd waarin oorlog alomtegenwoordig is, is het mijn hoop dat christelijk vredestichten het

gezicht wordt van de mondiale zending. (...)

Het is mijn wens dat we met ons leven terrorisme en oorlog onderbreken, kleinschalig of grootschalig, in tijden van crisis en in het ritme van alledag. We leven in extreme tijden. En ik ga naar Irak als een extremist voor de liefde." Deze tekst is als een appendix opgenomen in zijn boek 'Hoe Jezus de wereld op zijn kop zet (en mijn leven ook)'. Een authentiek en direct geloofsgetuigenis van een vredesactivist. Zie ook blz. 4. (HP)

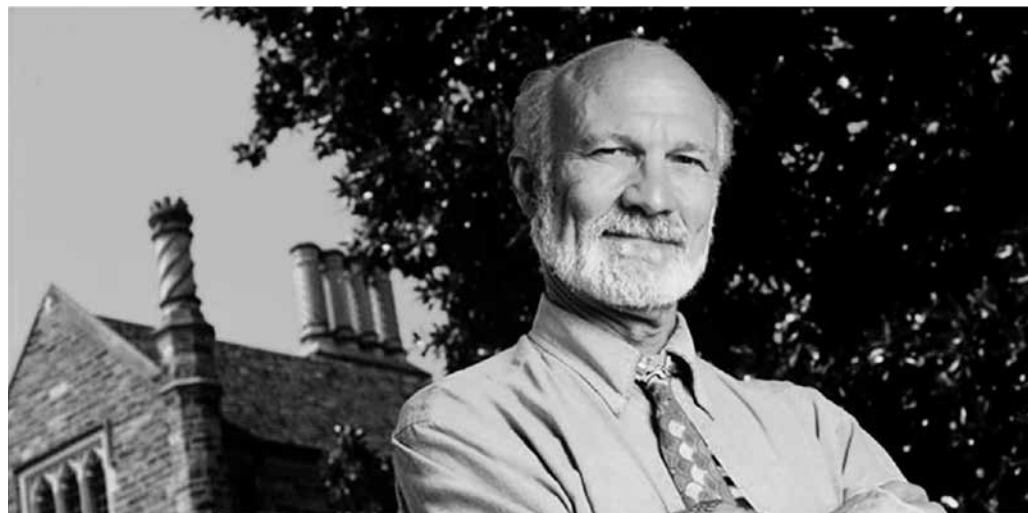

Een Amerikaanse evangelist in Irak

Waren christenen maar homo's...

In de theologische werkgroep van Kerk en Vrede hebben we veel plezier gehad over een tekst die de orthodoxe Amerikaanse theoloog Stanley Hauerwas in 1993 schreef onder de titel "Waarom homo's (als groep) beter zijn dan christenen (als groep)". Het artikel verscheen (in de vertaling van Louis Runhaar) in het boek met artikelen van Hauerwas Een robuuste kerk. De christelijke gemeente in een postchristelijke samenleving (Boekencentrum, 2010). Hauerwas is een provocerende en geestige spreker en schrijver. Hier begin en eind van zijn artikel.

"In de meest recente discussie over homo's in het leger hink ik op twee gedachten. Enerzijds zie ik geen goede reden waarom homo's en lesbiennes geweerd zouden moeten worden uit de krijgsmacht. Anderzijds zie ik als pacifist niet in, waarom iemand überhaupt in het leger zou moeten. Bovendien vind ik het fantastisch dat sommige mensen als

Stanley Hauerwas.

groep worden buitengesloten. Ik zou wensen dat het leger christenen net zo'n probleem zou vinden als homo's. (...)

Christenen zouden bijvoorbeeld slecht kunnen zijn voor het moreel in de barakken. Niet-christenen zouden het wel eens verontrustend kunnen vinden, dat een clubje mensen 's nachts bij elkaar komt en met gebogen hoofd elkaars handen vasthoudt. God mag weten met wat voor walgelijk gedrag ze bezig zijn.

Nog verontrustender is wat ze tegen elkaar zouden kunnen zeggen in zo'n groep. Aan christenen wordt gevraagd voor hun vijanden te bidden. Kun je werkelijk vertrouwen op mensen binnen je eenheid, die van mening zijn dat het leven van de vijand net zoveel waarde heeft als hun eigen leven of het leven van hun maat? Zijn dat soort mensen geschikt voor het leger?

Gebed is natuurlijk een probleem. Maar wat christenen doen in hun gezamenlijke vieringen is

nog veel erger. Denk eens aan de maaltijd waarin zij zeggen samen met hun God te eten. Ze doen dan iets wat ze 'het doorgeven van de vrede' noemen. Ze zeggen zelfs dat ze niet aan de maaltijd deel kunnen nemen als ze bloed aan hun handen hebben. Mensen die zo bezorgd zijn om hun heiligheid zijn een regelrechte bedreiging voor het leger. Het is geen pretje om zulke mensen in de buurt te hebben. Ze zijn van mening dat ze zich aan hun beloften moeten houden. Ze zijn

van mening dat trouw belangrijk is. Ze keuren de seksuele vrijstellingen af die men lange tijd zag als een toegestane levensstijl voor mensen die bloot staan aan de gevaren van de strijd. Hun loyaliteit ligt allereerst bij God, daarna pas bij hun militaire bevelhebbers. Hoe kunnen dit soort mensen ooit goede soldaten zijn? Denk je tenslotte eens in wat een probleem het is om met deze mensen te douchen. Ze zijn tenslotte de hele tijd bezig met getuigen, in de hoop bekeerlingen te maken voor hun God en kerk. Zou je met dit soort mensen willen douchen? Voor je het weet proberen ze je te dopen.

Als homo's geweerd kunnen worden uit het leger, heb ik goede hoop dat dit ook met christenen kan gebeuren. God heeft in het verleden immers wel merkwadiger dingen gedaan. Zolang God dit wonder echter niet doet, lijkt het mij duidelijk dat homo's, als groep, in moreel opzicht hoger staan dan christenen."

Harry Pals

Agenda

11 december Women in Warzones: Peacelords for change

Lezing en debat over de rol van vrouwen in conflict. Vrouwen worden vaak genoemd als eerste slachtoffers van oorlogen en conflicten. Maar er is nog een andere werkelijkheid. Van Syrië tot Liberia, van Somalië tot Colombia zijn talloze vrouwen actieve strijders, bemiddelaars en katalysatoren voor verandering en vrede.

Tijd: 14.00-17.00 uur; locatie: Paard van Troje; Adres: Prinsengracht 12, Den Haag.

6 januari

Wake Detentiecentrum Zeist
Elke eerste zondag van de maand om 16.30 uur, Richel-

leweg 13, Soesterberg.
Informatie: 030-6920592 / 06-38795678 of 030-6975362 / 06-29025008.

13 januari Wake Detentiecentrum Schiphol Oost

Iedere tweede zondag van de maand, 14.00-15.00 uur. In deze gevangenis, pal naast de startbaan, zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver) blijven omdat ze niet over voldoende papieren beschikken. Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migrantengevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben.

3 februari

Wake Detentiecentrum Zeist
Elke eerste zondag van de maand om 16.30 uur, Richel-
leweg 13, Soesterberg.
Informatie via: 030-6920592 / 06-38795678 of 030-6975362 / 06-29025008.

10 februari

Wake Detentiecentrum Schiphol Oost
Iedere tweede zondag van de maand, 14.00-15.00 uur. Zie verder bij 13 januari.

20 februari

Slavernij
Op 20 februari vanaf 13.00 uur organiseert de Raad van Kerken in Nederland samen met de Evangelische Alliantie een

studiemiddag over slavernij in Utrecht. Deze wordt gehouden in de Nicolaas-Monica-parochie, Boerhaaveplein 199 Utrecht. Thema: *Slavernij goedpraten of uitpraten*. Men kan zich opgeven via rvk@raadvankerken.nl.

3 maart

Wake Detentiecentrum Zeist
Elke eerste zondag van de maand om 16.30 uur, Richel-
leweg 13, Soesterberg.
Informatie via: 030-6920592 / 06-38795678 of 030-6975362 / 06-29025008.

10 maart

Wake Detentiecentrum Schiphol Oost
Iedere tweede zondag van de maand, 14.00-15.00 uur. Zie verder bij 13 januari.

21 juni

Songs of Peace 2013
Iedereen kent de Dom van

Utrecht, in het hart van de stad en het land. In die akoestische ruimte organiseert *Kerk en Vrede*, in het kader van de herdenking van de Vrede van Utrecht, het korenfestival *Songs of Peace 2013*. Acht Utrechtse koren zingen van vrede op de Internationale Dag van de Muziek, 21 juni 2013, tevens Kerkenacht.

Op dit zangfeest zal de beroemde mezzosopraan Tania Kross de koren en het publiek inspireren met haar prachtige stemgeluid. Tenslotte wordt een nieuwe compositie van Aart de Kort (*A Cantata for Peace*) ten doop gehouden, waarin solist, koren en publiek samen de vrede in- en uitzingen. Samen zingen verbindt mensen over grenzen van land, ras, cultuur en godsdienst. Kom ook op 21 juni (17:00-22:00 uur) naar de Dom van Utrecht. Zie verder: www.kerkenvrede.nl

Colofon

Vredesspiraal is het kwartaalblad van de Vereniging Kerk en Vrede.

Redactie

Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Lambert van Gelder (eindred.), Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth, Jan Schaake.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd

en ontzenuwd worden. Elke poging tot (christelijke) rechtvaardiging van militair geweld en van voorbereiding daartoe verhindert de dienst der verzoening waartoe kerken en christenen geroepen zijn.

Abonnement

Als u het werk van *Kerk en Vrede* onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Bankrekening: 435382.

Lezersbrieven

Lezers kunnen altijd reageren via onder-

staande adressen. De redactie rekent op bijdragen van ca. 350 woorden. In voorkomende gevallen behoudt de redactie zich het recht voor om langere bijdragen eventueel in te korten.

Adressen

Postadres van *Kerk en Vrede* en *Vredesspiraal*
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht.
Bezoekadres: Obrechtstraat 43, Utrecht
Telefoon 030-2316666; fax: 030-2714759

E-mail: vredesspiraal@kerkenvrede.nl
en/of: a.debruijn@kerkenvrede.nl
Website: www.kerkenvrede.nl
Facebook: www.facebook.com/kerkenvrede
Twitter: <http://twitter.com/#!/kerkenvrede>

Officemanager
Arie de Bruijn

Layout en druk
Narratio, Gorinchem
ISSN-nr. 1574-2725

Advent

Wie wacht weet nooit waarop
want steeds is alles anders.
Je wou rustige grond zijn
klaar voor de zaaier maar
niemand komt. Die stem ben je zelf
je zingt een oud lied van vrede.

Welke vrede. Je buigt het hoofd
knielt eerlijke woorden fietst
naar huis geen engel te zien.
prijs dan de uren, als niet de jaren
hang straks in de kerstboom
een bescheiden bazuin.

Marjoleine de Vos: *Zeehond graag.*
Amsterdam, Van Oorschot, 2000.

Advent is de tijd van verwachting, maar dit gedicht tempert het vreugdevolle daarvan: je kunt wel op iets of iemand wachten, maar hoe het zal uitpakken weet je nooit. In het geheel van de eerste bundel van Marjoleine de Vos speelt de teleurstelling om ongewilde kinderloosheid een belangrijke rol. Die achtergrond is ook in dit gedicht te lezen ('Je wou rustige grond zijn / klaar voor de zaaier maar / niemand komt.') maar het is geen dwingende interpretatie, ook ander vergeefs (ver)wachten kan erin gelezen worden. Al wil je er nog zo ontvankelijk voor zijn, er is geen a/Ander die tot je spreekt. Je hoort alleen je eigen stem, maar die zingt dan wel van vrede. Maar meteen klinkt er een tegenstem: welke vrede? Die vraag kan op verschillende manieren gelezen worden. Wordt er betwijfeld of er überhaupt wel vrede is, wordt innerlijke vrede tegenover politieke vrede gesteld, wordt de vrede die we hier hebben, in Nederland of in het westen, gerelativeerd omdat er elders geen vrede is, wordt de innerlijke vrede ontkend?

Het lijkt of in de volgende regels de 'ik' van het gedicht (of liever: de 'jij') zich probeert neer te leggen bij de gegeven situatie, maar die wel eerlijk onder ogen ziet. Er zal geen wonderbaarlijk ingrijpen van buitenaf komen. De assonerende werkwoorden knielen en fietsen verbinden het transcendente met het alledaagse. Dan volgt een omslag, met een oproep in het hier en nu te leven, en daar blij mee te zijn, in plaats van je zorgen te maken over de toekomst, of verdrietig te zijn over het grote geheel. Dat verdriet wordt niet ontkend, maar hoeft niet alles overheersend te zijn. Een bazuin mag als kerstversiering in de boom, maar wel een bescheiden bazuin. Een bazuintje dat de vrede bezingt, hoe plaatselijk, tijdelijk of een relatief ook. Maar zonder ontvankelijkheid daarvoor gaat het niet.

Bettine Siertsema

Bettine Siertsema (1955) studeerde Nederlands aan de VU. Zij werkt momenteel aan haar onderzoek over Holocaustliteratuur in bredere zin en Nederlandse poëzie.

Liederen om vrede (4)

Arie de Bruijn

"Komm, Herr, segne uns" –
"God, schenk ons de kracht".

Een gezongen gebed om vrede en om zegen, van Dieter Trautwein, (1928-2002), predikant in verschillende gemeenten in Hessen.

Hij ijverde voor een nieuwe taal in liturgie en kerklied. Zo schreef hij in 1974:

"Hoe meer men zich bewust werd van de problematiek van deze tijd, des te meer is men gaan zoeken naar liederen, die bij de concrete situatie pasten. In

welke kerkelijke liederen wordt de vraag naar de naaste, de kerk, de samenleving, eenheid, vrede en gerechtigheid gesteld, laat staan beantwoord? [...] Uit de geschiedenis van de Reformatie weten wij, dat juist het lied de mensen 'geleerd' heeft, en dat het hen hielp om tot een geloofshouding te komen. Het nieuwe lied van de Reformatie was aangepast aan het volkslied en was informatie en propaganda.[...] Ondanks alle misbruik, dat tot nu toe in kerk en politiek van het lied is gemaakt, zal men de hulp van het zingen voor het groepsdynamisch leerproces niet kunnen ontberen."

In 1983 kreeg "Komm, Herr, segne uns" een plaats in *Zingend Geloven-2*, in een vertaling van Jaap Reekers, een pseudoniem dat Ad den Besten korte tijd gebruikte. In *Tussentijds* (2005) – aanvullende liedbundel bij het *Liedboek voor de Kerken* – is strofe 1 als laatste strofe herhaald. Zo krijgt dit lied een sterke, gesloten vorm. Zoals het eerste – en dus ook het laatste – couplet suggereren:

**"God schenk ons de kracht
dicht bij u te blijven,
dan zal ons geen macht
uit elkander drijven.
Zijn wij in u een,..."**

'Zegen' en 'Vrede' zijn de kernwoorden van dit gezongen gebed:

**"...zegen drijft ons,
naar wie vrede vragen".**

Een gezamenlijk gedragen zegen, wordt een wonderbaarlijke vermenigvuldiging:

**"Wat Gij schenkt wordt meer
naar gelang wij delen,
horen, helpen, helen,
vruchtbaar in de Heer"**

"Vrede" wordt ons als een zaad in de handen gegeven. Wij dienen de vrede uit te zaaien, 'in den brede' altijd en overal:

**"...door de landen,
zaaiend dag aan dag,
toddan in uw vrede
ons hart rusten mag."**

De natuurlijke melodie is al even eenvoudig en helder als de tekst. Zij verloopt rustig golvend in hele, halve en kwartnoten, de tekst dragend van zin naar zin. Wellicht door zijn eenvoud en helderheid heeft dit lied al snel zijn weg gevonden en is het al in meer dan tien Europese talen vertaald. Het verdient ook zeker een plaats in het nieuwe protestantse liedboek, dat in mei zal verschijnen: *Liedboek – zingen en bidden in huis en kerk*.

Komm, Herr, segne uns

Komm, Herr, seg - ne uns, daß wir uns nicht
son - dern ü - ber - all uns zu dir be -
tren - nen,
ken - nen. Nie sind wir al - lein, stets sind wir die
Dei - nen. La - chen o - der Wei - nen wird ge - seg - net sein.

tekst en melodie Dieter Trautwein
'Komm, Herr, segne uns'
vertaling Ad den Besten

God, schenk ons de kracht

1. God, schenk ons de kracht
dicht bij U te blij - ven,
dan zal ons geen macht
uit el - kan - der drij - ven.
Zijn wij in U een,
sa - men op uw we - gen
dan wordt ons tot ze - gen
la - chen en ge - ween.

Bidden voor vrede; Danken voor wapenstilstand!

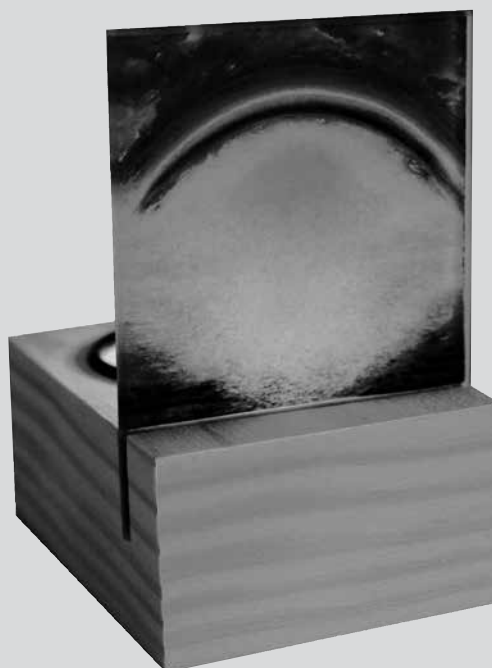
Dit mooie symbolische kaarsje om te ontsteken voor vredesnood of -succes globaal, landelijk, plaatselijk of in eigen kring, in de traditie van de KerkenVrede regenbogen levert Docete in Utrecht via de webshop www.kerkboek.nl. Het brandende waxinelichtje straalt door het opstaande regenboogglasje als hoop/inspiratie op de weg naar vrede. Een compleet setje van houder, kaarsje en afbeelding met glas van kunstenaar Eric Wijnands kost per stuk € 6,95. Bij aan-

schaf door/voor een groep is de prijs vanaf 10 ex. € 6,20 en vanaf 25 ex. € 5,95 Bestellingen tot € 50,00 worden belast met 2,50 portokosten.

Ook verkrijgbaar via info@kerkboek.nl, tel 030-293 6807 of in de winkel Ev. Meijsterlaan 54, 3533 CN Utrecht

Geeft ook een speciale sfeer aan voorbeden in een kerkdienst of gedachtenisviering.

Leen van den Herik
redactielid

Postzegels voor uw kerstpost

Wij maken van *Kerk en Vrede* onze leden en lezers er graag op attent, dat we een nieuw product ontwikkeld hebben: een eigen postzegel. Je kunt er gewoon mee frankeren, maar het verschil is wel, dat wij hiermee aandacht kunnen vragen voor het werk waarmee we bezig zijn.

We denken dat dit goed past in ons beleid om vooral op creatieve wijze overal te laten merken, dat we er zijn. En dat we ons druk blijven maken om die hardnekkige thematiek van oorlog en geweld aan de orde te stellen. Dat kan o.a. met zoiets kleins als deze actie.

Daarom bieden we twee verschillende postzegels aan die op uw kerstpost niet zullen misstaan. U kunt ze bij ons bestellen; en zoals voor alle postzegels op het postkantoor (behalve de kerstzegels) betaalt u ook hier € 5,- per velletje van 10 zegels plus verzendkosten. *Kerk en Vrede* verdient er niet aan, maar u promoot onze vereniging *Kerk en Vrede* ofwel onze speciale actie die als slogan heeft: "Maak oorlog illegaal".

Wij hopen dat u ze royaal gaat bestellen. In de aankomende kerst-tijd zijn ze echt op hun plaats. Luister Uw kerstpost extra op met deze vredesgroet! De zegels laten zich ook prima als relatiegeschenk cadeau geven. Het gemakkelijkst bestelt u ze via deze website: <http://kerkenvrede.luondo.nl/3406236/postzegel-vrede>. En wilt u dit bericht in uw eigen circuit, e-mail, facebook, twitter e.d. van harte promoten? Zouden er ook bedrijven of veelgebruikers voor te vinden zijn?

Jan Anne Bos, secr. Vereniging *Kerk en Vrede*.

BON voor VREDE

- ☐ Noteer mij voor € 15 als abonnee op het kwartaalblad *Vredesspiraal*. Daarmee ondersteun ik ook het werk van *Kerk en Vrede*. Ik wacht met betalen op de acceptgiro.
- ☐ Noteer mij als lid van *Kerk en Vrede* voor € 40 per jaar. Ik ontvang dan de *Vredesspiraal* en de ledenbrief van *Kerk en Vrede*. Ik wacht met betalen op de acceptgiro.

Stuur mij (bij mijn bestelling ontvang ik een acceptgiro):

Nieuw! Vredeszegels!

Nieuw! Kingston brochure!

- ☐ velletje vredeszegels 'Vrede' 10 stuks à € 5,00
- ☐ velletje vredeszegels 'Maak oorlog illegaal' 10 stuks à € 5,00
- ☐ oecumenische vredesconvocatie Kingston rechtvaardige vrede, werk voor de kerk € 5,00
- ☐ 1 sticker 'regenboog/vrede' € 0,20
- ☐ 10 stickers 'regenboog/vrede' € 1,50
- ☐ 50 stickers 'regenboog/vrede' € 5,00
- ☐ het boek "Oorlog verkopen" à € 13,50
- ☐ de vredesliederenbundel "En alle angst voorbij" à € 9,75
- ☐ de brochure "Wees niet bang" (Oecumenische Bezinning) à € 4,00
- ☐ de brochure "60 jaar NAVO" à € 1,50
- ☐ een VREDE-vlag (1 x 1,5 m) à € 10,00
- ☐ een grote VREDE-vlag (2 x 3 m) à € 50,00
- ☐ een pakketje van 10 VREDE-kaarten voor € 4,00
- ☐ een pakketje van 50 VREDE-kaarten voor € 17,50
- ☐ een pakketje van 100 VREDE-kaarten voor € 30,00
- ☐ VREDE-kaarsen (12 cm hoog / 6 cm diameter) à € 6,00*

Voor de overige producten: zie onze website

* (N.B. kaarsen moeten voor € 6,75 als pakket gefrankeerd worden, onafhankelijk van het bestelde aantal kaarsen)

naam: -----

adres: -----

Postcode en plaats: -----

Na aankruisen en invullen deze bon opsturen naar:

Kerk en Vrede, Antwoordnummer 4448, 3500 VB Utrecht
(een postzegel mag, maar hoeft niet)

Rechtvaardige vrede: werk voor de kerk

In het voorjaar van 2011 vond in Kingston op Jamaica de *Internationale Oecumenische Vredesconvocatie* van de Wereldraad van Kerken plaats. Daar werd de historische uitspraak gedaan dat het voeren van oorlog en het gebruik van geweld illegaal moet worden. Er is geen theologische rechtvaardiging voor het voeren van oorlog. Kingston voerde een pleidooi voor het spreken over 'rechtvaardige vrede' in plaats van over 'rechtvaardige oorlog'. Die Vredesconvocatie was een van de bijeenkomsten die voorbereidend werk verrichten voor de Assemblee van de Wereldraad van Kerken die in de herfst van 2013 in Busan (Korea) wordt gehouden.

Over Kingston is onlangs een handzame brochure verschenen. Deze bevat de vertaling van de belangrijkste uitkomsten van de bijeenkomst, een introductie daarop en delen van de belangrijke inleiding die Paul Oestreicher, Anglicaans priester en Quaker in Kingston hield. Daarnaast zijn impressies opgenomen van enkele Nederlandse deelnemers en voorbeelden van vredeswerk dat mensen uit Nederland in eigen land en elders doen.

In het afsluitende hoofdstuk schetst Kees Nieuwerth, hoofd van de Nederlandse delegatie in Kingston, Quaker en lid van *Kerk en Vrede*, hoe toegewerkt wordt en kan worden naar de Assemblee in Busan. *Kerk en Vrede* zal zich daar zeker nog over laten horen!

De brochure *Rechtvaardige vrede: werk voor de kerk* kwam tot stand in een samenwerking tussen de Raad van Kerken en de Vereniging *Kerk en Vrede*. Subsidie werd ontvangen van Stichting Kerk en Wereld en de Stichting Rotterdam. De brochure kost € 5,- (excl. verzendkosten) en is te bestellen bij *Kerk en Vrede*.

Greetje Witte-Rang

Onze polder en zijn grenzen

De laatste vredesweek had als thema de grondstoffen in de wereld waar oorlogen om gevoerd worden. Colombia laat zien dat er geen oorlogen nodig zijn voor grof geweld, hooguit een burgeroorlog. Multinationals krijgen eenvoudig de ruimte om bergen op te blazen, of gletsjers in Chili. Tenslotte zijn het maar Indianen die daar wonen.

In de tijd van de PPR had je minister Trip. Die kon vertellen, tot zijn spijt, dat Nederland miljarden stak in onderzoek naar kernenergie en niets in onderzoek naar zonne- en windenergie. Daarna haalde Nederland dat in: volgens bronnen die onlangs op de televisie (*Tegenlicht*) aan

het woord kwamen schijnt Nederland eind jaren '80 voorop gelopen te hebben in milieumaatregelen. Intussen bungelt Nederland weer onderaan de Europese lijst. De polder heeft tenslotte haar aardgas en niet te vergeten, de polder heeft Shell! Van onze regering mogen de ijsberen dus gewoon uitsterven als Shell olie wil zoeken onder hun ijs. De eskimo's ook, als het niet anders kan. Want, zo klinkt het steeds uit de polder, die duurzame energie is erg marginaal. Bovendien is Nederland gespecialiseerd in palmolie, ook een leuk alternatief. Dat Indonesische oerwouden daarvoor verdwijnen, tja, achterlijke regering daar. *Tegenlicht* kon op 8 oktober melden, dat de doorbraak van

onderop er aankomt: sociale ondernemersgroepen rond duurzame energie rijzen als paddenstoelen uit de grond. Nee, bij ons slechts mondjesmaat.

Maar reis eens naar Duitsland, of naar België. De grens met ons polderland is weer haarscherp zichtbaar: Direct over de grens staat het vol met windmolens en liggen de daken vol met zonnepanelen. Wij, poldergasten, houden het bij Shell. Tenslotte werd dat in onze IKV-filmpjes in de jaren '80 hét symbool voor de groeiende vrijheid in Oost-Europa. Je mascotte moet je beschermen, koste wat het kost!

YH-S